

**Analiza wdrażania funduszy UE
w Regionalnym Programie Operacyjnym 2007-2013 Województwa Dolnośląskiego
pod kątem realizacji zasady zrównoważonego rozwoju**

Krzysztof Smolnicki, Sabina Lubaczewska, styczeń 2013

Analiza zrealizowana w ramach projektu „Fundusze europejskie dla zrównoważonego rozwoju – partycypacja społeczna w programowaniu przyszłego okresu budżetowego po 2013 r.”

Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

SPIS TREŚCI:

1. CELE REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO I STRATEGIA ICH WDRAŻANIA	3
2. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W ZAŁOŻENIACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO	3
3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W SZCZEGÓŁOWYM OPISIE PRIORYTETÓW I DZIAŁAŃ REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO	5
4. KRYTERIA WYBORU PROJEKTÓW A ZASADA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU	10
5. PROJEKTY KLUCZOWE A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ	17
6. ALOKACJE ŚRODKÓW FINANSOWYCH A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ	20
7. WSKAŹNIKI WDRAŻANIA RPO A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ.....	24
8. STAN WDRAŻANIA, OCENA BARIER I RZECZYWISTEJ DOSTĘPNOŚCI WSPARCIA DLA OBSZARÓW: OCHRONY PRZYRODY I EDUKACJI EKOLOGICZNEJ, TRANSPORTU PRZYJAZNEGO ŚRODOWISKA (KOLEJOWY, MIEJSKI), EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ I ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII ORAZ DZIAŁAŃ WSPIERAJĄCYCH ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ	27
9. PODSUMOWANIE I WNIOSKI DO PROGRAMOWANIA NA LATA 2014-2020.....	34

1. Cele regionalnego programu operacyjnego i strategia ich wdrażania

Cel główny Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 bezpośrednio uwzględnia pojęcie zrównoważonego rozwoju i brzmi następująco: „podniesienie poziomu życia mieszkańców Dolnego Śląska oraz poprawa konkurencyjności regionu przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”. Powtórzono go w kolejnych aktualizacjach RPO, w tym najnowszej wersji z 2011 roku (s. 56, RPO 2007, s.54 RPO 2011).

Do kwestii środowiskowych odnosi się również bezpośrednio drugi, spośród 3 celów szczegółowych, które sformułowano następująco:

- I. Wzrost aktywności gospodarczej opartej o wiedzę i innowacyjność;
- II. Rozwój infrastruktury służącej poprawie jakości środowiska, warunków inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej;
- III. Poprawa bytu mieszkańców i wzrost konkurencyjności regionu poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury społecznej;

Cel ten jak wyjaśniają autorzy dokumentu, „wskazuje na konieczność eliminacji, zdiagnozowanej (...) ewidentnej luki infrastrukturalnej w najważniejszych aspektach, między innymi: sferze wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, komunikacji, dostarczania i wytwarzania energii, szczególnie ze źródeł odnawialnych. Ukierunkowany jest zatem na stworzenie infrastrukturalnych korzyści zewnętrznych dla środowiska i gospodarki” (s. 57, RPO 2007, s.55 RPO 2011).

Czytając jednak dalsze wyjaśnienia dotyczące tego celu można odnieść wrażenie, iż jego realizacja przyniesie właściwie jedynie korzyści sferze gospodarczej i społecznej, z pominięciem sfery środowiskowej, gdyż mowa tu o takich korzyściach jak: zwiększenia atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia, czy wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej (s. 57, RPO 2007, s.55 RPO 2011), pominięto natomiast bezpośrednie odniesienie do efektów/korzyści środowiskowych.

2. Zrównoważony rozwój w założeniach regionalnego programu operacyjnego

W niniejszym rozdziale dokonano analizy ujęcia zasady zrównoważonego rozwoju i kwestii środowiskowych w RPO oraz sposobu adresowania tych zagadnień w założeniach RPO. Analizowana jest tu część opisowa dokumentu RPO (synteza celów i priorytetów regionalnego programu operacyjnego i informacji na temat strategii ich wdrażania) zarówno pierwotnej wersji, z początku obecnej perspektywy finansowej z 2007 r., oraz najbardziej aktualnej wersji RPO z 2011 r.¹ Ta część raportu poświęcona jest warstwie deklaratywnej RPO, nie odnosi się do szczegółowego opisu priorytetów i działań, kryteriów, list indykatorywnych, alokacji itp.

Sam termin rozwój zrównoważony stosowany jest w RPO WD z dość dużą swobodą i niekonsekwentnie – raz jako „polityka zrównoważonego rozwoju” lub „zasada rozwoju zrównoważonego”, gdzie indziej jako zbiór „zasad rozwoju zrównoważonego”, które nigdzie jednak nie są wymienione. Prócz tego pojawiają się również inne terminy, jak: „idea trwałego rozwoju”² (s.64, RPO 2007) „zasady ekorozwoju”³ (s. 56, RPO 2007) czy nawet „zasada zrównoważonego środowiska”⁴ (s.65, RPO 2007). Wspomniane powyżej pojęcia, z wyjątkiem zasady rozwoju

¹ Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013, Dokument przyjęty przez Komisję Europejską w dniu 13 grudnia 2011r. decyzją nr K(2011) 9362 zmieniającą decyzję K(2007) 4207 w sprawie przyjęcia programu operacyjnego w ramach pomocy wspólnotowej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego objętego celem Konwergencji dla regionu Dolny Śląsk w Polsce (CCI 2007PL161PO005) oraz Uchwałą Zarządu Województwa Dolnośląskiego nr 748/III/07 z dn. 25 września 2007r. z późn. zm.

² „Spójność zakłada przede wszystkim dążenie do zapewnienia konsensusu pomiędzy efektywnością przedsięwzięć wspieranych w ramach RPO WD a wymogami związanymi z wdrażaniem idei trwałego rozwoju (s.64, RPO 2007)”

³ „Zarówno podniesienie poziomu gospodarczej i społecznej konkurencyjności regionu, jak i poprawa jakości życia ludności uwzględnić musi użytkowanie zasobów naturalnych zgodnie z zasadami ekorozwoju s. 56, RPO 2007”

⁴ „Zasadzie zrównoważonego środowiska sprzyjać będą również projekty dot. prewencji oraz przedsięwzięcia z zakresu

zrównoważonego, nie są w dokumencie RPO definiowane co nie ułatwia jego analizy. Szczególnie duże wątpliwości budzić może termin „zasada zrównoważonego środowiska”, który wydaje się być stosowany wymiennie z innymi pojęciami jako wyrażenie synonimiczne, a już intuicyjnie nadajemy mu znacznie węższe znaczenie. Sam rozwój zrównoważony definiowany jest w RPO następująco: „Zasada zrównoważonego rozwoju zakłada takie podejście do planowania i realizacji przedsięwzięć, które ukierunkowane jest na osiągnięcie realnego i trwałego zmniejszenia różnic społecznych i ekonomicznych z zachowaniem i ochroną środowiska naturalnego. Zgodnie z definicją zrównoważonego rozwoju działania, które mają zaspakajać potrzeby teraźniejszości muszą uwzględniać długoterminowy horyzont czasowy”⁵. Definicja ta nawiązuje do najczęściej stosowanych i też do tej przyjętej w Prawie ochrony środowiska (Dz.U. 2001 Nr 62 poz. 627, USTAWA z dnia 27 kwietnia 2001 r.)⁶ choć nieco mniej uwypukla aspekt trwałości rozwoju czyli możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb przyszłych pokoleń.

RPO zauważa, że województwo dolnośląskie pod względem różnorodności biologicznej i walorów krajobrazowych należy do najbardziej atrakcyjnych w kraju. Wykazuje jednak niedostatek w zakresie ochrony obszarowej stąd formułuje zalecenie pozyskiwania gruntów pod obszary chronione. Przewiduje różne inne działania dla ochrony i odtwarzania różnorodności biologicznej (a w tym renaturalizacja obszarów hydrograficznych i utrzymanie obszarów wodno – błotnych).

W RPO mowa też o innych konkretnych działaniach (sposobach wdrażania) i wyzwaniach wynikających z przyjęcia zasady rozwoju zrównoważonego, jak:

- Racjonalne wykorzystywanie nieodnawialnych zasobów naturalnych oraz większego zastosowania energii odnawialnych, zmniejszanie strat przesyłu energii elektrycznej,
- Kontrolowanie i eliminacja z procesów gospodarczych substancji niebezpiecznych i toksycznych, (m.in. projekty dot. gospodarki wodno –ściekowej oraz gospodarki odpadami)
- Likwidacja zagrożeń ekologicznych występujących na obszarach przemysłowych i powojennych,
- Obniżenie emisji zanieczyszczeń ze środków komunikacji miejskiej poprzez zakup nowego, przyjaznego dla środowiska taboru transportu zbiorowego,
- Ograniczanie uciążliwości i nie przekraczania norm środowiskowych,
- Stosowanie prewencji środowiskowej oraz prowadzenie edukacji ekologicznej.

Znajdują się zatem w RPO deklaracje dotyczące respektowania zasady rozwoju zrównoważonego, choć jej definiowanie wydaje się stanowić dużą trudność. Nie zawsze możliwe jest ustalenie co właściwe kryje się pod terminem rozwój zrównoważony.

PODSUMOWANIE:

(+) Deklaracje związane z uwzględnianiem idei rozwoju zrównoważonego w realizacji celów RPO WD pojawiają się w różnych miejscach dokumentu (również w samym celu głównym),

(+) Mowa też o konkretnych potencjalnych i preferowanych działaniach zmierzających do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju i ochrony zasobów przyrodniczych,

(-) W stosunku do innych działań, edukacja ekologiczna potraktowana jest dość pobieżnie na poziomie deklaracji w RPO

edukacji ekologicznej” (s.65, RPO 2007).

⁵ Jest to definicja przytoczona w rozdz. 2.4. „Spójność RPO z politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej”. Definicji rozwoju zrównoważonego, ani terminów pokrewnych, nie uwzględniono w rozdziale IX. pn. Objaśnienie pojęć.

⁶ Zrównoważony rozwój – rozumie się przez to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń (Dz.U. 2001 Nr 62 poz. 627, USTAWA z dnia 27 kwietnia 2001 r.)

3. Zrównoważony rozwój w szczegółowym opisie priorytetów i działań regionalnego programu operacyjnego

W rozdziale oceniono założenia Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 pod kątem realizacji zasady zrównoważonego rozwoju w aspektach środowiskowych. Przy ocenie posłużono się Szczegółowym Opiszem Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 zgodnie z wersją z dnia 30.10.2012, przy odniesieniu do wersji wcześniejszych. Szczegółowej ocenie poddano wpływ priorytetów i działań na stan środowiska naturalnego, potencjalne możliwe zakresy projektów, warunki dofinansowania oraz deklarowane preferencje.

3.1. Priorytety i działania prośrodowiskowe, w tym mogące wspierać ochronę przyrody i edukację ekologiczną, transport przyjazny środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywność energetyczną, odnawialne źródła energii, gospodarkę ściekową, gospodarkę odpadami

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 ustala 10 priorytetów:

1. Wzrost konkurencyjności dolnośląskich przedsiębiorstw („Przedsiębiorstwa i Innowacyjność”)
2. Rozwój społeczeństwa informacyjnego na Dolnym Śląsku („Społeczeństwo Informacyjne”)
3. Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku („Transport”)
4. Poprawa stanu środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa ekologicznego i przeciwpowodziowego Dolnego Śląska („Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne”)
5. Regionalna infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku („Energetyka”)
6. Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska („Turystyka i Kultura”)
7. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury edukacyjnej na Dolnym Śląsku („Edukacja”)
8. Modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia na Dolnym Śląsku („Zdrowie”)
9. Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich na terenie Dolnego Śląska („Miasta”)
10. Pomoc techniczna

Bezpośrednio do celów środowiskowych odnoszą się priorytety 3 (Transport), 4 (Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne) i 5 (Energetyka). Wątki dotyczące celów środowiskowych znaleźć można również w innych priorytetach, lecz stanowią one ich marginalną część. Poniżej przedstawiono priorytety i działania prośrodowiskowe w Regionalnym Programie Operacyjnym dla Województwa Dolnośląskiego.

Priorytet 3. Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku

W priorytecie transportowym uwzględniono 3 działania: 3.1 Infrastruktura drogowa 3.2 Transport i infrastruktura kolejowa oraz 3.3 Transport miejski i podmiejski. Zwraca uwagę znacząca dysproporcja pomiędzy alokacją na infrastrukturę drogową (w działaniu 3.1 przewidziano 386 376 051 EUR z czego ze środków unijnych 196 376 051 EUR) a alokacjami na transport przyjazny środowisku: na działania związane z infrastrukturą kolejową przewidziano 25 870 863 EUR (w tym ze środków unijnych 21 870 863 EUR), zaś w transporcie miejskim i podmiejskim 65 950 000 EUR (przy wkładzie unijnym 54 950 000 EUR). Kwestie alokacji szerzej rozwinięto w rozdziale 4.

W ramach działania 3.2 Transport i infrastruktura kolejowa przewidziano poprawę infrastruktury kolejowej. Projekty dotyczyć mogły zakupu nowego taboru kolejowego wykorzystywanego w regionalnych przewozach pasażerskich; likwidacji ograniczeń wynikających z braku lub złego stanu sieci kolejowej (wyłącznie projekty o dużym znaczeniu dla regionu); modernizacji dworców, przystanków kolejowych wyłącznie w celu dostosowania ich do potrzeb osób niepełnosprawnych. Projekty te potencjalnie posłużyc mogą ograniczeniu zużycia energii oraz emisji zanieczyszczeń i jako takie warte są wsparcia na poziomie regionalnym. Na uwagę zasługuje również aspekt sieciowy. Rozwijając i wzmacniając infrastrukturę kolejową w poszczególnych lokalizacjach wpływa się na rozwój całości systemu.

Z kolei w ramach działania **3.3 Transport miejski i podmiejski przewidywano wsparcie** poprawy jakości i wydajności przyjaznego dla środowiska transportu miejskiego i podmiejskiego oraz integrowanie różnych form transportu zbiorowego. Wśród możliwych typów projektów wymieniono: zakup nowych, przyjaznych dla środowiska środków transportu zbiorowego do obsługi istniejących i planowanych linii tramwajowych i autobusowych; zakup nowych, przyjaznych dla środowiska środków transportu kolejowego (wyłącznie dla potrzeb komunikacji miejskiej i podmiejskiej), zakupu pojazdów ciężkiego pogotowia technicznego, zakup urządzeń oraz budowy i modernizacji infrastruktury niezbędnej do uruchomienia nowych linii; zakup urządzeń oraz budowy i modernizacji infrastruktury towarzyszącej, np. węzłów przesiadkowych, zajezdni; zakup urządzeń oraz budowy i modernizacji infrastruktury systemów centralnego sterowania ruchem, dystrybucji biletów, informacji oraz monitoringu bezpieczeństwa; zakup i modernizację podstacji zasilających dla trakcji tramwajowej oraz kolejowej (wyłącznie dla potrzeb komunikacji miejskiej i podmiejskiej) oraz przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej.

Uwagi

W obu prośrodowiskowych działaniach nie uwzględniono możliwości wykorzystania mechanizmu cross-financingu, który mógł uzupełnić działania inwestycyjne o otoczkę działań miękkich - np. w zakresie edukacji i promocji prośrodowiskowych form transportu.

Priorytet 4 Poprawa stanu środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa ekologicznego i przeciwpowodziowego Dolnego Śląska

W zakresie priorytetu 4 (zwanego w skrócie Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne) przewidziano szereg działań prośrodowiskowych w zakresie odpadów, gospodarki wodno-ściekowej. Szczegółowa analiza proponowanych do wsparcia typów projektów pozwala jednak znaleźć również wśród listy preferowanych działania, które potencjalnie mogą mieć negatywny wpływ na środowisko.

Na uwagę zasługują deklarowane preferencje dla projektów **objętych** ochroną, np. siecią NATURA 2000 oraz turystycznych i uzdrowiskowych w działaniach 4.1 Gospodarka odpadami (dla projektów likwidacji „dzikich wysypisk śmieci”), 4.2 Infrastruktura wodno-ściekowa 4.3 Poprawa jakości powietrza 4.5 Rekultywacja obszarów zdegradowanych. Preferencja ta może być realizowana na etapie wyboru projektów do dofinansowania przez Zarząd Województwa na podstawie strategicznego kryterium wyboru projektów „Wpływ projektu na rozwój sektora/branży”. Z kolei niewykorzystaną okazją (podobnie jak w priorytecie 3) jest nie uwzględnienie możliwości wykorzystania mechanizmu cross-financingu, który mógł uzupełnić działania inwestycyjne. Cross-financing dopuszczalny jest tylko w przypadku działania Działanie 4.7 Ochrona bioróżnorodności i edukacja ekologiczna.

W działaniu 4.1 Gospodarka odpadami przewidziano poprawę stanu środowiska naturalnego oraz zapobieganie jego degradacji przez uporządkowanie gospodarki odpadami. Wśród możliwych do wsparcia typów projektów wymienia się: budowę, rozbudowę lub przebudowę zakładów unieszkodliwiania odpadów; zakup wyposażenia niezbędnego do selektywnego zbierania odpadów, w tym niebezpiecznych; dostosowanie istniejących składowisk odpadów do obowiązujących przepisów krajowych i unijnych; likwidację „dzikich wysypisk śmieci”; rekultywację wyłączonych z eksploatacji składowisk odpadów komunalnych i innych szczególnie zagrażających środowisku; przedsięwzięcia związane z wykorzystaniem składowisk odpadów dla pozyskania alternatywnych źródeł energii, np. biogazu; przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalne.

Uwagi

Zakres możliwych do dofinansowania projektów ogranicza wsparcia do działań dotyczących recyklingu odpadów, odzysku i składowaniu. W przyjętej przez UE hierarchii postępowania z odpadami podejście takie choć celowe należy do najmniej preferowanych. Zdecydowanie brakuje promocji wsparcia dla działań w zakresie ograniczania powstawania odpadów oraz ponownego ich wykorzystania, które zgodnie z zasadami UE powinny być priorytetowo preferowane.

Działanie **4.2 Infrastruktura wodno-ściekowa za cel stawia sobie** uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz rozbudowę infrastruktury wodociągowej. W ramach działania możliwe jest dofinansowanie projektów dotyczących:

a) rozwiązań kompleksowych - jednoczesnej budowy i modernizacji infrastruktury wodnej i ściekowej w tym samym spójnym systemie gospodarki wodno-ściekowej ujętej w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych w aglomeracjach od 2 tys. do 15 tys. RLM

b) uzupełnienia istniejącej infrastruktury:

- budowy i modernizacji systemów sanitarnych (ujętych w KPOŚK w aglomeracjach od 2 tys. Do 15 tys. RLM), w tym budowy i/lub modernizacji sieci kanalizacji sanitarnej wraz z budową i/lub modernizacją oczyszczalni ścieków;
- modernizacji oczyszczalni ścieków w celu spełnienia wymogów dyrektywy 91/271/EWG dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych;
- budowy i/ lub modernizacji sieci kanalizacji sanitarnej, jako uzupełnienie istniejącej sieci wodociągowej we wszystkich ww. przypadkach;
- budowy indywidualnych systemów oczyszczania ścieków na obszarach wiejskich– jako uzupełnienie istniejącej sieci wodociągowej;

c) budowy i/lub modernizacji infrastruktury związanej z poprawą jakości wody oraz budowy i/lub modernizacji sieci wodociągowej na obszarach wiejskich.

d) poprawy jakości wodna obszarach miejskich nie spełniających wymogów Ramowej Dyrektywy Wodnej 98/83/WE zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz.U. Nr 61, poz. 417);

e) energetycznego wykorzystania odpadów i osadów pościekowych w oczyszczalniach ścieków (jako element wyżej wymienionych projektów);

W działaniu przewidziano również przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej oraz badania i monitoringu jakości wód i ścieków (jako element projektu).

Działanie 4.3 Poprawa jakości powietrza ma na celu obniżenie emisji zanieczyszczeń z obiektów użyteczności publicznej. W działaniu możliwe jest dofinansowanie nabycia urządzeń, sprzętu oraz modernizacji i wymiany źródeł ciepła, które służyć będą obniżeniu emisji zanieczyszczeń z obiektów użyteczności publicznej (z wyłączeniem projektów dotyczących obiektów ochrony zdrowia i placówek edukacyjnych - możliwe do dofinansowania w działaniu 5.4).

Uwagi

W działaniu nie uwzględniono możliwości dofinansowania kompleksowych rozwiązań łączących zmianę źródeł ciepła z termomodernizacją obiektów - co może znacząco ograniczyć efektywność projektów. W działaniu jako beneficjentów uwzględniono wyłącznie jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych oraz związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego. Nie uwzględniono jako beneficjentów organizacji pozarządowych, z których część również prowadzi obiekty użyteczności publicznej (aplikowanie o dofinansowanie byłoby dla NGO realne przy poziomie minimalnej wartości projektu powyżej 50 tys. zł).

W działaniu 4.4 Zabezpieczenie przeciwpowodziowe i zapobieganie suszom zakłada się zmniejszenie zagrożenia przeciwpowodziowego i suszy przez wsparcie budowy i modernizacji niezbędnej infrastruktury. Wsparcie może objąć projekty dotyczące:

- regulacji i utrzymania cieków wodnych (pogłębianie, stabilizacja brzegów, prace remontowe w korytach rzecznych itd.),
- robót budowlanych i zakupu wyposażenia dla obiektów technicznej ochrony przeciwpowodziowej, zwiększających retencję wód powierzchniowych (np. wałów, przepompowni, magazynów przeciwpowodziowych, urządzeń piętrzących i zbiorników);
- prac ziemnych i robót budowlanych związanych z utrzymaniem i regulacją cieków wodnych, poprawiające bilans wodny w zlewniach, a także związanych z budową i remontem zbiorników wielofunkcyjnych, małej retencji i suchych zbiorników przeciwpowodziowych;

Potencjalnie możliwe jest też dofinansowanie przedsięwzięć z zakresu współpracy międzynarodowej i

międzyregionalnej.

Uwagi

W wykazie możliwych do realizacji projektów wspomina się o potrzebie uwzględniania ochrony przyrody, w tym bioróżnorodności. Jednak zapis ten odnosi się tylko do regulacji i utrzymania cieków wodnych - nie zaś do pozostałych działań. Choć zakres wymienianych projektów pozwala na szeroką interpretację możliwych działań wśród wymienianych typów projektów zabrakło rozwiązań łączących ochronę przeciwpowodziową z ochroną przyrody - takich jak poldery zalewowe, poszerzanie międzywala. Wątpliwości budzi wspieranie budowy zbiorników wielofunkcyjnych. Praktyka dowodzi bowiem, że w przeciwieństwie do zbiorników suchych, wykazują one znacznie mniejszą efektywność w zakresie zabezpieczenia powodziowego. Pewne obawy budzi również preferowanie w działaniu inwestycji związanych z ochroną ludności i mienia na terenach zagrożonych powodzią powiązanych bądź znajdujących się w „Programie dla Odry 2006” - z uwagi na kontrowersje dotyczące nieuwzględniania celów przyrodniczych w tym programie .

Działanie 4.5 Rekultywacja obszarów zdegradowanych ma na celu poprawę jakości środowiska naturalnego przez rekultywację obszarów zdegradowanych (przede wszystkim przemysłowych i powojkowych), polegającą na zagospodarowaniu tych terenów na cele przyrodnicze, rekreacyjno-wypoczynkowe oraz gospodarki proekologicznej. W działaniu oprócz rekultywacji terenów przewiduje się również likwidację nieczynnych mogiłników i składowisk odpadów niebezpiecznych oraz przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej.

W działaniu **4.6 Wsparcie instytucji zajmujących się zabezpieczeniem środowiska naturalnego** przewiduje się wspieranie: systemu monitoringu, powiadamiania i identyfikacji zagrożeń, wsparcie instytucji ochrony chemicznej i biologicznej, infrastruktury przeciwpożarowej i rozminowywania oraz przedsięwzięć z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej.

Celem działania 4.7 Ochrona bioróżnorodności i edukacja ekologiczna jest zachowanie potencjału środowiskowego regionu. Działanie umożliwia dofinansowanie projektów dotyczących:

- zahamowania strat różnorodności biologicznej na wszystkich poziomach jej organizacji, czyli różnorodności wewnątrzgatunkowej, międzygatunkowej i ponadgatunkowej (ekosystemów i krajobrazów), tj:
- wzbogacenia składu gatunkowego drzewostanów (w tym eliminacji monokultur) w celu zwiększenia różnorodności genetycznej i biologicznej biocenoz leśnych,
- odbudowy i udraźniania korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych i innych) zapewniających wymianę genów pomiędzy różnymi populacjami lokalnymi,
- ochrony i utrzymania siedlisk we właściwym stanie lub przywracających ich właściwy stan,
- renaturalizacji obszarów hydrograficznych i utrzymania obszarów wodno-błotnych, zmierzających do pozyskania gruntów pod obszary chronione;
- kształtowania terenów zieleni, parków i lasów komunalnych (szczególnie na obszarach miejskich);
- rozwoju ogrodów specjalnych o istotnym znaczeniu przyrodniczym (np. ogrody dendrologiczne, ogrody botaniczne);
- budowy, modernizacji i wyposażenia infrastruktury służącej szeroko pojętej edukacji ekologicznej (punkty widokowe, ścieżki przyrodnicze, ośrodki dydaktyczno-promocyjne, centra informacyjne i edukacyjne itp.);
- przedsięwzięć z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej (m.in. seminaria, konferencje) w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk oraz doświadczeń.

Uwagi

Opis typów możliwych projektów jest w przypadku działania 4.7 wyjątkowo szeroki. Można dostrzec podobieństwo pomiędzy zakresem projektów możliwych do dofinansowania ze środków RPO a podobnym zakresem projektów proprzyrodniczych w Priorytecie V Programu Infrastruktura i Środowisko. Na pozytywną uwagę zasługuje również umożliwienie aplikowania o środki organizacjom

pozarządowym oraz Lasom Państwowym, parkom narodowym i krajobrazowym, a także dopuszczenie wykorzystania mechanizmu "cross-financing" (w ramach limitu 10% wydatków kwalifikowalnych projektu).

Priorytet 5 Regionalna infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku

W priorytecie transportowym uwzględniono cztery działania: 5.1 Odnawialne źródła energii 5.2 Dystrybucja energii elektrycznej i gazu 5.3 Ciepłownictwo i kogeneracja 5.4 Zwiększanie efektywności energetycznej. Spośród działań ewidentny wpływ prośrodowiskowy mają działania dotyczące odnawialnych energii oraz efektywności energetycznej, pewien wpływ na efektywność energetyczną może mieć też działanie 5.4 w zakresie rozwoju kogeneracyjnej produkcji ciepła i prądu.

W ramach działania 5.1 Odnawialne źródła energii przewiduje się wsparcie budowy, modernizacji jednostek wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych opartych o energię wodną (w tym geotermalną) oraz biomasę wraz z niezbędną infrastrukturą służącą do przyłączenia do najbliższej istniejącej sieci oraz wsparcie przedsięwzięć z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej. Zwrócić należy jednak uwagę, że przez projekty dot. wytwarzania energii z biomasy rozumie się jedynie projekty mające na celu wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych opartych o biogaz. W działaniu zakłada się, że wsparcie dla realizacji przedsięwzięć powiązanych z wykorzystywaniem energii słonecznej możliwe jest w innych priorytetach programu („Edukacja”, „Zdrowie”).

Uwagi

Wsparcie energii odnawialnej jest wysoce selektywne. Przykładowo nie uwzględniono wsparcia dla OZE korzystających z biomasy pochodzącej z odpadów roślinnych (siano, słoma, trzcina zrębki z czyszczenia dróg etc) oraz szerszego wsparcia dla wykorzystania energii słonecznej - poza specyficznymi sektorami wymienionymi w innych priorytetach.

Działanie 5.3 Ciepłownictwo i kogeneracja. Działanie ma na celu poprawę stanu środowiska poprzez wsparcie przedsięwzięć dotyczących produkcji energii cieplnej oraz produkcji ciepła i energii elektrycznej w układzie kogeneracji o wysokiej wydajności zgodnie z dyrektywą Nr 2004/8/WE; budowę, modernizację sieci dystrybucji ciepła oraz przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej.

Uwagi

Pozytywnie ocenić należy preferowanie inwestycji wykorzystujących odnawialne źródła energii (np. biomasa, energia geotermalna), a w szczególności tych, które przedstawiają się z paliw w formie ropy, gazu lub węgla na odnawialne źródła energii.

W ramach **działania 5.4 Zwiększanie efektywności energetycznej** mającego dodatkowo na celu oraz zmniejszenie emisji dwutlenku węgla wspierane będą projekty termomodernizacji budynków podmiotów leczniczych działających w publicznym systemie opieki zdrowotnej oraz termomodernizacji placówek edukacyjnych (wyłącznie: przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie) w tym z wykorzystaniem alternatywnych źródeł energii. Działanie 5.4 został dodany w 2011 roku w wyniku renegotjacji Programu przez Instytucję Zarządzającą RPO (Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego). Środki na działanie pochodzą z częściowej relokacji z działania 5.2 Dystrybucja energii elektrycznej i gazu. Przesunięcie uwarunkowane słabym wykorzystaniem środków w działaniu 5.2 uznać należy za pozytywne w aspekcie ekologicznym.

Uwagi

Wątpliwości budzi ograniczenie potrzebnych działań termomodernizacyjnych jedynie do obiektów oświatowych i opieki zdrowotnej.

Działania prośrodowiskowe w pozostałych priorytetach

Działania prośrodowiskowe, w szczególności dotyczące kwestii energetycznych potencjalnie możliwe są do sfinansowania również w innych priorytetach. W priorytecie 6 "Turystyka", 7 "Edukacja", 8

"Zdrowie", 9 "Miasta" w poszczególnych działaniach (działania 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5 7.1 7.2 8.1 9.1 9.2) możliwe są inwestycje dot. termomodernizacji oraz wykorzystania energii słonecznej. Przy czym dodatkowo w działaniach 6.1 Turystyka uzdrowiskowa Działanie 6.2 Turystyka aktywna termomodernizację można uzupełnić dodatkowo wykorzystaniem energii geotermalnej. Z kolei w ramach działania 9.1. Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich w miastach powyżej 10 tysięcy mieszkańców można realizować zakres projektów jak w priorytetach od 2 do 8 - co oznacza możliwość realizacji wielu typów projektów prośrodowiskowych.

PODSUMOWANIE

(+) działania prośrodowiskowe są możliwe w 7 spośród 10 priorytetów RPO

(+) zapisy RPO umożliwiają potencjalnie finansowanie rozwoju infrastruktury kolejowej i komunikacji miejskiej, gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, ochrony przeciwpowodziowej, rekultywacji obszarów zdegradowanych, wsparcia instytucji zajmujących się zabezpieczeniem ochrony środowiska, odnawialnych energii oraz efektywności energetycznej

(+) utworzenie nowego działania 5.4 Zwiększanie efektywności energetycznej

(+) RPO umożliwia potencjalnie dofinansowanie działań dotyczących ochrony środowiska w obrębie szerokiego i dobrze przygotowanego merytorycznie wykazu możliwych do dofinansowania projektów, a także edukacji ekologicznej; działania inwestycyjne w powyższych tematach mogą być uzupełnione o wykorzystanie mechanizmu "cross-financing" pozwalającego dofinansować również działania "miękkie"

(+) wykaz potencjalnych beneficjentów jest stosunkowo szeroki

(-) działania dotyczące ochrony przeciwpowodziowej oraz zapobiegania suszom koncentrują się na działaniach regulacyjnych i budowie wałów i zbiorników - pomijając możliwości szerszego wykorzystania rozwiązań łączących ochronę przeciwpowodziową z ochroną przyrody

(-) wsparcie dla energii odnawialnej jest wysoce selektywne - obejmuje energię wodną i geotermalną oraz częściowo wykorzystanie biomasy (w formie biogazu) oraz energii solarnej (w niektórych działaniach)

4. Kryteria wyboru projektów a zasada zrównoważonego rozwoju

Rozdział poświęcony jest ocenie procedury oraz kryteriów wyboru projektów (dofinansowywanych w trybie konkursowym, systemowym i indywidualnym) pod kątem stosowania w nich zasady zrównoważonego rozwoju. Oceniane są kryteria: formalne, merytoryczne, sektorowe, strategiczne. Analizujemy tu na ile kryteria badają stan faktyczny (czy jest to ocena zobiektywizowana, a na ile odnoszą się do deklaracji beneficjenta, np. oświadczeń). Sprawdzane jest czy w województwie funkcjonują procedury prewencyjne (inne niż ooś) na etapie oceny projektów, dotyczące ewentualnego negatywnego oddziaływania na środowisko projektów planowanych do finansowania z RPO.

Oceny kryteriów wyboru projektów (i całego systemu) pod kątem zasady zrównoważonego rozwoju dokonano na podstawie Przewodnika po Kryteriach wyboru operacji finansowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013. (Wrocław, dnia 30 listopada 2012 r.), Szczegółowego Opisu Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 Załącznik do uchwały nr 3079/IV/12 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 października 2012 r. (Uszczegółowienie RPO WD 2012) oraz wybranych formularzy wniosków (i załączników do nich).

W dwóch kolejnych podrozdziałach przeanalizowano kryteria wyboru projektów w ramach poszczególnych priorytetów (podzielonych wg klucza: „środowiskowe” i pozostałe). W ocenie pominięto działania w ramach priorytetu 10 Pomoc techniczna. Ocenie poddano też system wyboru

projektów.

Projekty tzw. „środowiskowe” (bezpośrednio oddziałujące na środowisko lub z nim związane) mieszczą się w następujących priorytetach: 3. Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku („Transport”), 4 Poprawa stanu środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa ekologicznego i przeciwpowodziowego Dolnego Śląska („Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne”), 5 Regionalna infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku („Energetyka”).

Projekty pozostałe wynikają z pozostałych priorytetów: 1 Wzrost konkurencyjności dolnośląskich przedsiębiorstw („Przedsiębiorstwa i Innowacyjność”), 2 Rozwój społeczeństwa informacyjnego na Dolnym Śląsku („Społeczeństwo informacyjne”), 6 Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska („Turystyka i Kultura”), 7 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury edukacyjnej na Dolnym Śląsku („Edukacja”), 8 Modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia na Dolnym Śląsku („Zdrowie”), 9 Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich na terenie Dolnego Śląska („Miasta”).

4.1. System wyboru projektów

Zasadniczo w RPO WD ocena podzielona jest na ocenę formalną i merytoryczną (taką samą dla trybu systemowego, konkursowego i indywidualnego), a następnie strategiczną dokonywaną przez Zarząd Województwa.

Ocena formalna wniosku o dofinansowanie realizacji projektu dokonywana jest przez dwie osoby w IZ RPO WD/IP RPO WD (zgodnie z zasadą „dwóch par oczu”) na podstawie listy sprawdzającej do oceny formalnej.

Wnioski, które przeszły pozytywnie ocenę formalną przekazywane są do **oceny merytorycznej**. Oceny merytorycznej dokonuje Komisja Oceny Projektów, która realizuje swoje zadania zgodnie z Regulaminem Pracy Komisji Oceny Projektów. Oceny merytorycznej dokonuje się poprzez wypełnienie formularza oceny merytorycznej wniosku. W szczególnych sytuacjach (dla wybranych działań) ocena merytoryczna może być 2 etapowa i do oceny w 2 etapie angażowany jest Panel Ekspertów.

Wnioski, które przeszły pozytywnie ocenę merytoryczną, przekazywane są **do Zarządu Województwa w celu dokonania wyboru projektów** do dofinansowania (ocena strategiczna). Wybór projektów dokonywany jest **na podstawie strategicznych kryteriów wyboru** zatwierdzonych przez KM RPO WD. Zarząd Województwa, uwzględniając opinie w zakresie kwestii środowiskowych (przedstawiciela Wojewody i przedstawiciela organizacji pozarządowych ekologicznych w Komitecie Monitorującym RPO WD zajmujących się zagadnieniami ochrony środowiska naturalnego), podejmuje ostateczną decyzję, w formie uchwały, o wyborze projektów do dofinansowania, o odrzuceniu projektów lub o umieszczeniu projektów na liście rezerwowej.

Konsultacje w zakresie kwestii środowiskowych są obowiązkowe dla projektów ocenianych zarówno w trybie konkursowym jak i systemowym i indywidualnym⁷. W zależności od trybu w różnym momencie są tej ocenie poddawane, najczęściej równoległe do oceny merytorycznej.

KONSULTACJE ŚRODOWISKOWE

RPO dolnośląskie poza niektórymi kryteriami oceny projektów odnoszącymi się do kwestii środowiskowych (omówione w dalszej części opracowania) przewiduje konkretne mechanizmy, służące zapewnieniu wdrażania zasady rozwoju zrównoważonego i uwzględnienia „wymiaru środowiskowego” na wszystkich poziomach realizacji RPO. W wyniku procedury opiniowania projektów w zakresie aspektów środowiskowych do końca 2012 roku zostało **poddanych 1366 projektów**.

⁷ Projekty dotyczące współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej oraz projekty w ramach działania 1.3 nie wymagają – ze względu na swoją specyfikę – poddania konsultacjom w zakresie kwestii środowiskowych.

Na etapie oceny projektów planowanych do realizacji w ramach RPO WD, Manager ds. Środowiska odpowiada za **konsultacje poszczególnych przedsięwzięć** z partnerami zajmującymi się zagadnieniami z zakresu środowiska naturalnego (przedstawicielami organów środowiskowych m.in. RDOŚ oraz organizacji ekologicznych).

Zgodnie z przyjętą przez Zarząd Województwa procedurą, **uzyskane opinie przekazywane są beneficjentom** wybranych do dofinansowania projektów. Wśród **zalet** prowadzenia konsultacji społecznych wymieniane są⁸:

- (+) procedura opiniowania przez partnerów społecznych nie jest skomplikowana,
- (+) zgłoszone uwagi i zastrzeżenia pozwalają na uzupełnienie procedur oceny oddziaływania na środowisko przed rozpoczęciem inwestycji (np. wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej),
- (+) uniknięcie niepotrzebnych sporów – uniknięcie opóźnień w realizacji inwestycji oraz wydatków związanych z dokonywaniem zmian po zakończeniu budowy,
- (+) polepszenie jakości podejmowanych decyzji – zebrane uwagi i propozycje pozwalają dostrzec aspekty decyzji, które trudno zauważyć bez udziału społecznego,
- (+) lepsze poinformowanie społeczeństwa o podejmowanych decyzjach oraz zyskanie poparcia dla inwestycji – mocniejsza legitymizacja podejmowanych decyzji.

Wyniki uwzględniania uzyskanych uwag i sugestii prezentowane są w raportach ewaluacyjnych zamieszczonych na stronie www.rpo.dolnyslask.pl.

Przy czym raporty sporządzane są dla „zamkniętych” już priorytetów, zatem niewiadomą jest wciąż jaki był efekt owych konsultacji środowiskowych w priorytetach najbardziej nas interesujących.

- (-) brak informacji zwrotnej kierowanej do partnerów społecznych wskazywany jest przez nich jako poważna wada mechanizmu procesu konsultacji.

W RPO WD przyjęto następujące kryteria oceny projektów:

- kryteria oceny formalnej (kryteria odnoszące do wszystkich typów/rodzajów projektów oraz kryteria specyficzne dla wybranych priorytetów RPO WD);
- kryteria oceny merytorycznej (kryteria odnoszące do wszystkich typów/rodzajów projektów oraz kryteria specyficzne dla wybranych priorytetów RPO WD, w tym kryteria sektorowe dla działania 1.1, 1.2 Priorytetu 1 „Przedsiębiorstwa i Innowacyjność”);
- strategiczne kryteria wyboru projektów (kryteria wyboru projektów, którego dokonuje Zarząd Województwa);
- kryteria oceny i wyboru propozycji projektów (kryteria oceny i wyboru propozycji projektów na etapie preselekcji w trybie systemowym);
- kryteria dla Priorytetu Pomoc Techniczna.

W ramach powyższych typów kryteriów wyróżnia się następujące ich rodzaje:

- kryteria kluczowe – muszą być bezwzględnie spełnione na każdym etapie oceny, w przeciwnym razie wniosek jest odrzucany (brak możliwości poprawy/uzupełnienia dokumentacji w trakcie oceny formalnej, dopuszczalne są wyjaśnienia składane przez wnioskodawcę w trakcie oceny formalnej i merytorycznej);
- kryteria uzupełniające – dotyczą oceny formalnej wniosku oraz oceny merytorycznej wyłącznie w przypadku działania 1.3 Priorytetu 1 „Przedsiębiorstwa i Innowacyjność”, w przypadku niespełnienia tego rodzaju kryterium wnioskodawca ma możliwość jednokrotnej poprawy/uzupełnienia dokumentacji;
- kryteria dodatkowe – dotyczą oceny merytorycznej wniosku, umożliwiają przyznanie projektom punktów np. w celu ich porównania (dopuszczalne są wyjaśnienia składane przez wnioskodawcę w trakcie oceny merytorycznej).

⁸ Na podstawie prezentacji „Konsultacje środowiskowe dotyczące opiniowania projektów przez organizacje pozarządowe w ramach RPO WD 2007 – 2013”, Agata Kopeć, Kierownik Działu Koordynacji Zagadnień Środowiskowych – Menedżer ds. Środowiska, Wydział Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym, Departament Regionalnego Programu Operacyjnego

Największą słabością systemu wyboru projektów wydaje się brak uporządkowanego i czytelnego dla beneficjenta opisu procedury oceny wniosków oraz szczegółowej charakterystyki kryteriów wyboru projektów. Ma to duże znaczenie, bo każdorazowo w ogłoszeniu konkursowym są odwołania do tych nie czytelnych dokumentów. Może to mieć swoje konsekwencje w postaci słabiej przygotowanych wniosków, gorzej odpowiadających stawianym wymogom.

4.2. Ocena kryteriów wyboru projektów z obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami

W dużej części kryteria oceny projektów to właściwie pewne warunki, które projekt musi spełniać by być pozytywnie ocenionym, np. wymogi zgodności z planami czy programami (przy czym nie ma znaczenia poziom zgodności – nie są to kryteria wartościujące). Dotyczy to zarówno kryteriów formalnych jak i merytorycznych. Część kryteriów jest wspólna dla wszystkich projektów, inne są specyficzne dla poszczególnych priorytetów (zarówno kryteria oceny formalnej jak i merytorycznej). Ponadto ważnym, jeśli nie najważniejszym elementem oceny są kryteria strategiczne, bo te de facto decydują ostatecznie o liście rankingowej projektów i decyzji o dofinansowaniu (60% wartości ostatecznej oceny). Kryteria oceny projektów nie nawiązują też w sposób bezpośredni do wskaźników realizacji RPO.

Ocena formalna ogólna:

26 kryteriów formalnych tzw. ogólnych bada kwalifikowalności wniosku i wnioskodawcy, linię demarkacyjną, kompletności i zgodności wniosku, zakaz podwójnego finansowania, zgodność wskaźników, kwalifikowalności wydatków, itp. Spośród nich 1 odnosi się do zagadnień rozwoju zrównoważonego (ma charakter kryterium uzupełniającego, czyli dającego możliwość poprawy). Jest to pytanie o procedurę oceny oddziaływania na środowisko, a mianowicie „czy prawidłowo zastosowano wymaganą procedurę oceny oddziaływania na środowisko?”. Prawidłowość przeprowadzenia ooś może być sprawdzona przez Instytucję Zarządzającą przez zwrócenie się do innych zewnętrznych podmiotów bądź osób z prośbą o wydanie opinii na ten temat.

Dokumenty potwierdzające prawidłowe zastosowanie procedury OOŚ są weryfikowane na etapie składania dokumentów do podpisania umowy o dofinansowanie (czy też porozumienia o dofinansowaniu, czy też podjęcia uchwały w sprawie podjęcia decyzji o dofinansowaniu projektu dużego w ramach RPO WD) z wyjątkiem Działania 5.1 (Odnawialne źródła energii) oraz 5.3. (Ciepłownictwo i Kogeneracja). W tych działaniach dokumenty potwierdzające prawidłowe zastosowanie procedury OOŚ są weryfikowane już na etapie składania wniosku o dofinansowanie realizacji projektu lub najpóźniej na etapie składania dokumentów do podpisania umowy o dofinansowanie w przypadku, gdy nie zostały one załączone do wniosku o dofinansowanie. Warunkiem spełnienia kryterium jest konieczność złożenia wniosku o wydanie decyzji przed dniem złożenia wniosku o dofinansowanie w przypadku gdy procedura OOŚ jest wymagana.

Ocena formalna specyficzna (różne kryteria dla różnych priorytetów):

priorytet „Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne”

W tym priorytecie są 4 kryteria (wszystkie kluczowe). Można je ocenić jako obiektywne. Dwa związane są z kwestiami gospodarki odpadami - sprawdzają czy dany projekt widnieje w konkretnym planie lokalnym lub regionalnym (tak/nie). Wątpliwe może być kryterium oceniające czy projekt znajduje się w „Programie dla Odry 2006” (lub jest z tym Programem powiązany) lub w Programie Małej Retencji Wodnej w Województwie Dolnośląskim (lub jest z tym programem powiązany)? Z uwagi na potencjalny negatywny wpływ niektórych działań wskazywanych w tych programach.

priorytet „Transport”

W tym priorytecie przyjęto 1 kryterium (kluczowe) sprawdzające czy inwestycja jest zgodna z obowiązującą Strategią rozwoju transportu kolejowego. Nie stosuje się innych „środowiskowych” kryteriów.

Dla **priorytetu „Energetyka”** nie sformułowano żadnych kryteriów formalnych specyficznych.

Ocena formalna specyficzna dla trybu systemowego

W tym wypadku oceniana jest zgodność projektu z propozycją zgłoszoną do Bazy Projektów Systemowych czyli czy projekt spełnia wszystkie poniższe warunki:

- taki sam tytuł projektu
- ten sam wnioskodawca projektu
- wartość dofinansowania nie zwiększyła się o więcej niż 15% od wnioskowanej na etapie preselekcji
- wartość wskaźników produktu i rezultatu nie odbiega o więcej niż 15 % od deklarowanej na etapie preselekcji?

Ocena merytoryczna „specyficzna”

Kryteria merytoryczne **specyficzne** (różne dla poszczególnych Priorytetów) skonstruowane są podobnie jak większość formalnych – są to pewne warunki, które projekt spełnia lub nie (zatem najczęstszą jednostką miary przyjętą w kryteriach merytorycznych jest „brak”). Prawie każde działanie ma przyporządkowane od 1 do max. 3 kryteriów. Nie ma tu kryteriów ilościowych, policzalnych, wartościujących. Ponieważ wszystkie te kryteria są **kluczowe**, muszą być spełnione, żeby projekt przeszedł ocenę pozytywnie. To oznacza, że projekty nie spełniające pewnego minimum nie są dopuszczane do dalszych etapów oceny, co należy uznać jako bardzo zasadne.

Wiele działań nie ma jednak kryteriów odnoszących się do skutków/efektów środowiskowych projektów lub promujących zadania, które wspierają rozwój zrównoważony. Są to m.in.: Działanie 3.1 Infrastruktura drogowa, Działanie 3.2 Transport i infrastruktura kolejowa, Działanie 5.1 Odnawialne źródła energii, Działanie 5.2 Dystrybucja energii elektrycznej i gazu.

Spośród działań, które przewidują „**wskaźniki środowiskowe**” można wymienić:

Działanie 3.3 Transport miejski i podmiejski

Są tu 2 kryteria, z czego jedno ocenia (tak/nie) czy inwestycja uwzględnia działania ograniczające oddziaływanie transportu na środowisko. Szkoda jednak, że stosowane jest tylko do projektów z zakresu zakupu taboru komunikacji zbiorowej, a nie całego działania.

Działanie 4.3 Poprawa jakości powietrza

W tym działaniu przyjęto 1 kryterium. Sformułowano je następująco: czy w wyniku realizacji projektu nastąpi obniżenie emisji zanieczyszczeń do powietrza (tak/nie)? (przy czym nie jest tu istotne np. w jak znaczący sposób emisja zostanie obniżona i przy jakich nakładach, z przewodnika po kryteriach nie wynika też w jaki sposób ma nastąpić weryfikacja tego kryterium).

Działanie 4.4 Zabezpieczenie przeciwpowodziowe i zapobieganie suszom

W działaniu 4.4. jest jedno kryterium badające Zgodność z Dyrektywą Środowiskową oraz Ramową Dyrektywą Wodną 2000/60/WE. Jego weryfikacja dokonywana jest na podstawie m.in. listy sprawdzającej wraz z ekspertyzą zaopiniowaną przez RZGW oraz RDOŚ. Jest to zatem kryterium i pożądane i wydaje się być obiektywnym. Można mieć zastrzeżenie do braku odwołania się do Dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny zagrożenia powodziowego i zarządzania nim.

Działanie 4.5 Rekultywacja obszarów zdegradowanych

Są tu 2 kryteria: czy realizacja projektu jest zgodna z zasadą zanieczyszczający płaci?, czy teren po realizacji projektu zostanie zagospodarowany na cele przyrodnicze, rekreacyjno-wypoczynkowe oraz gospodarki proekologicznej?. Należy je ocenić pozytywnie.

Działanie 4.6 Wsparcie instytucji zajmujących się zabezpieczeniem środowiska naturalnego

Wymieniono tu 3 kryteria, spośród których 2 dotyczą kwestii środowiskowych: czy projekt przyczyni się do podniesienia bezpieczeństwa ludzi i środowiska (lub zmniejszenia potencjalnego zagrożenia)? Oraz czy projekt wpisuje się w regionalne systemy monitoringu środowiska naturalnego i czy przyczyni się do ich racjonalizacji? Ocena i weryfikacja dokonywana jest na podstawie wniosku i studium wykonalności.

Działanie 4.7 Ochrona bioróżnorodności i edukacja ekologiczna

Przyjęto tu 2 kryteria kluczowe (Czy realizacja projektu przyczyni się do ochrony bioróżnorodności? Czy realizacja projektu zgodna jest z innymi dokumentami, typu: koncepcje budowy sieci ekologicznej, opracowania ekofizjograficzne, Regionalny Program Polityki Leśnej, Program Rolno-środowiskowy, Ochrony Przeciwpowodziowej, itd. a także z dokumentami planistycznymi?). Trudno ocenić jakość tych wskaźników, ze względu na brak w przewodniku szczegółowej informacji o sposobie pomiaru i interpretacji. Nawet minimalne ich spełnienie zapewnia ocenę pozytywną.

Ocena merytoryczna obejmuje ponadto badanie:

- zdolności finansowej, operacyjnej (instytucjonalnej) beneficjenta (na 3 kryteria 2 są ilościowe, brak wśród nich kryteriów „środowiskowych”);
- metodologię/jakość zarządzania projektem/cel projektu (7/3, brak kryteriów „środowiskowych”);
- kosztorys i efektywność kosztową projektu (8/3, brak kryteriów „środowiskowych”);
- kontekstu projektu (6/2, i tu jest kryterium analizujące „Wpływ realizacji projektu na politykę środowiska”, gdzie oceniany jest m.in. wpływ projektu na poprawę efektywności energetycznej przedmiotu inwestycji).

Nie wszystkie z tych kryteriów są jednoznaczne, obiektywne i co ważne wymierne (ilościowe). Przykładowo jedno bada zasadność wydatków – należy ocenić czy „wszystkie planowane wydatki kwalifikowane w ramach projektu są konieczne do osiągnięcia jego celów?” (Tak, Nie). Nie ma jednak żadnych szczegółowych wskazówek tej oceny. Można przypuszczać, że odpowiedź na tak postawione pytanie może być bardzo różna w zależności od oceniającego. Albo pytanie o spójność zewnętrzną projektu – „czy istnieje związek między celami projektu, a odpowiednimi dokumentami sektorowymi lub strategicznymi o charakterze lokalnym/regionalnym?”. I znów oceniający może dać ocenę „tak” lub „nie”, ale wielkości tej zgodności nie można odzwierciedlić w tym kryterium. Zatem projekty o dużej i niskiej zgodności (ale jednak zgodności) traktowane są tak samo.

Projekty na etapie oceny merytorycznej mogą uzyskać 36 punktów. Do dalszych etapów – oceny strategicznej dopuszczane są projekty, które pozytywnie przeszły ocenę formalną i otrzymały więcej niż 25 punktów w ocenie merytorycznej.

Generalne zastrzeżenie jakie można mieć do kryteriów merytorycznych to takie, że kryteria tzw. „specyficzne kluczowe” (czyli te, które badają jakość merytoryczną projektu tzn. jego potencjalny wpływ na rozwój województwa, na realizację planów, programów, strategii regionalnych), nie są wyrażane liczbowo. Powoduje to sytuację, w której oczywiście następuje ważna selekcja negatywna wniosków, ale bez wpływu na listę rankingową projektów .

Ocena strategiczna dokonywana przez Zarząd Województwa

Do oceny strategicznej dopuszczane są projekty, które otrzymały co najmniej 25 punktów w ocenie merytorycznej. Kryteria strategiczne, którymi posilkuje się Zarząd Województwa dokonując wyboru projektów do dofinansowania wydają się być najważniejsze, bo decydujące o kolejności w rankingu (60% wartości ostatecznej oceny). Kryteriów oceny strategicznej jest 5, a waga tych kryteriów jest różna:

- Liczba punktów otrzymana przez projekt w ocenie merytorycznej (0,4 pkt. przyznawane za każdy procent spełnienia wymogów merytorycznych – 36pkt z oceny merytorycznej=100%. Projekty powyżej 10 pkt. przechodzą do dalszego etapu procedury wyboru).
- Wpływ projektu na rozwój sektora/branży (max 30 pkt.)

- Wpływ projektu na realizację Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego (max 30 pkt.)
- Wpływ projektu na alokację środków na wsparcie obszarów wiejskich i małych miast (nie dotyczy priorytetów, w których ta alokacja nie została określona) – kryterium nie ilościowe (tak/nie)
- Zgodność projektu z polityką zrównoważonego rozwoju regionu – kryterium nie ilościowe (tak/nie).

To ostatnie kryterium jest najbardziej nieczytelne, ze względu na brak bardziej szczegółowej charakterystyki w przewodniku o kryteriach. O ile do wcześniejszych kryteriów sformułowano dość szczegółowe „procedury ich stosowania” w tym wypadku ograniczono się do stwierdzenia iż „dokonując strategicznego wyboru projektów Zarząd Województwa podejmuje decyzję o zgodności projektu z polityką zrównoważonego rozwoju regionu z uwzględnieniem opinii partnerów społeczno gospodarczych oraz Menedżera ds. Środowiska”. Jest też mowa o tym, iż „Ocena negatywna partnerów podlega zaopiniowaniu przez Instytucję Zarządzającą”. Przy czym ocena negatywna partnerów nie jest wiążąca i nie obliguje ZW do odrzucenia wniosku.

4.3. Ocena kryteriów dla projektów pozostałych pod kątem stopnia odzwierciedlenia zasady zrównoważonego rozwoju

Projekty składane w ramach priorytetów: 2 „Społeczeństwo informacyjne”, 6 „Turystyka i Kultura”, 7 „Edukacja”, 8 „Zdrowie”, 9 „Miasta” podlegają podobnej ocenie jak projekty „środowiskowe” zatem w dalszej części pominięto tożsame elementy i kryteria oceny, jak: ocenę formalną ogólną (jest taka sama i prowadzona wg tych samych kryteriów), ocenę merytoryczną „tzw. pozostałą” oraz ocenę strategiczną.

Ocena formalna specyficzna

Kryteria oceny formalnej specyficznej sformułowano dla priorytetów: „Turystyka i Kultura”, „Zdrowie” i „Miasta”. Żadne z nich nie analizuje aspektów związanych z rozwojem zrównoważonym i wpływem na środowisko.

Ocena merytoryczna specyficzna

Priorytet 2, 6, 7, 8 – nie ma wskaźników środowiskowych. Jedynie w Priorytecie 9, w działaniu 9.1. Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich w miastach powyżej 10 tysięcy mieszkańców, badana jest Zgodność z Dyrektywą Środowiskową oraz Ramową Dyrektywą Wodną 2000/60/WE. Jest to po części powtórzenie kryterium formalnego ogólnego pytającego o *prawidłowość przeprowadzenia procedury ooś*.

Priorytet 1

(z wyłączeniem projektów dotyczących współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej)

Ocena projektów z priorytetu 1 „Przedsiębiorstwa i Innowacyjność”, jest oparta o inne kryteria niż ocena reszty projektów. Szczególnie duże różnice dotyczą oceny merytorycznej. Ponadto jeszcze inne procedury stosowane są do działania 1.3 („Wsparcie odnawialnych instrumentów finansowych dla MŚP”), które ze względu na odległą tematykę pominięto w niniejszej analizie.

Ocena formalna obejmuje badanie 15 cech, m.in.:

Kwalifikowalność wniosku, wnioskodawcy, linii demarkacyjnej, kompletność i zgodność wniosku, zakaz podwójnego finansowania, zgodność wskaźników, Prawo Zamówień Publicznych, kwalifikowalność typów wydatków w ramach projektu, itp. i jest bardzo podobna do oceny formalnej innych priorytetów. Odwołuje się też do prawidłowości przeprowadzenia **Procedury oceny oddziaływania na środowisko**, przy czym nie jest to kryterium kluczowe – nie następuje na jego podstawie odrzucenie wniosku, może być uzupełnione na dalszych etapach oceny.

Ocena merytoryczna

Ocena merytoryczna obejmuje badanie 1. sytuacji finansowej wnioskodawcy, struktury organizacyjnej/potencjału administracyjnego, 2. metodologii/jakości zarządzania projektem/celu

projektu; 3. kosztorysu i efektywności kosztowej, kontekstu projektu (łącznie max. 18 punktów). Jest to ocena podobna do oceny merytorycznej innych priorytetów, ale z uwzględnieniem specyfiki beneficjentów. Spośród 23 kryteriów tylko jedno odnosi się do kwestii środowiskowych - bada ono „wpływ realizacji projektu na politykę środowiska” (*Pozytywny wpływ projektu na środowisko będzie miał miejsce wówczas, gdy projekt pozwoli zmniejszyć wpływ na środowisko w stopniu wyższym niż wymogi prawa dotyczące ochrony środowiska. W ramach tego kryterium będzie oceniany między innymi wpływ projektu na poprawę efektywności energetycznej przedmiotu inwestycji*).

PODSUMOWANIE:

- (-) system oceny projektów skomplikowany, nie czytelny dla beneficjentów,**
- (-) wiele kryteriów (zarówno formalnych, merytorycznych jak i strategicznych) nieobiektywnych i trudno weryfikowalnych, o charakterze uznaniowym, nie mierzalnych (projekty uwzględniające dane kryterium w stopniu b. niskim i bardzo wysokim traktowane są jednakowo),**
- (-) kryteria strategiczne uznaniowe, subiektywne (o wartości 60% ostatecznej oceny)**
- (-) niska rola kryteriów merytorycznych w ocenie całkowitej,**
- (-) kryteria oceny projektów nie nawiązują do wskaźników realizacji RPO,**
- (-) wiele działań nie ma kryteriów odnoszących się do skutków/efektów środowiskowych,**
- (+) mechanizm społecznych „konsultacji środowiskowych”, służący weryfikacji projektów pod kątem zgodności z zasadą zrównoważonego rozwoju (dla projektów trybu systemowego, indywidualnego i konkursowego), brak informacji zwrotnej – ogranicza jego efektywność**

5. Projekty kluczowe a zrównoważony rozwój

W niniejszym rozdziale dokonano przeglądu projektów kluczowych pod kątem ich tematyki, potencjalnego oddziaływania na środowisko oraz wpływu na realizację celu jakim jest „podniesienie poziomu życia mieszkańców Dolnego Śląska oraz poprawa konkurencyjności regionu przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”. Ocenę oparto o dane i informacje z Indykatorywnych Wykazów Projektów Kluczowych dla Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (z roku 2007 i 2012), Uszczegółowienia RPO WD z 2008 roku i 2012 r. oraz Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (z 13 grudnia 2011r).

Pierwotnie na liście projektów kluczowych⁹ znajdowały się 24 projekty (oraz 1 na liście rezerwowej - tzw. duży o budżecie przekraczającym kwotę 50 mln Euro) na łączną kwotę 1 861 813 738 Euro w tym ze środków EFRR - 1 213 144 879 Euro¹⁰. W międzyczasie wiele projektów z listy zostało usuniętych, z różnych powodów m.in. nie spełnienia wymogów oceny w trybie indywidualnym lub wcześniejszego sfinansowania ze źródeł krajowych. Na najnowszej liście indykatorywnej¹¹ są 54 projekty i 3 rezerwowe (z których żaden nie jest tzw. projektem dużym), na łączną kwotę 1 872 572 151 Euro z czego z środków EFER 1 240 184 092 Euro. Zatem wzrost nastąpił o 27 039 213 Euro co stanowi ok. 2,2 %

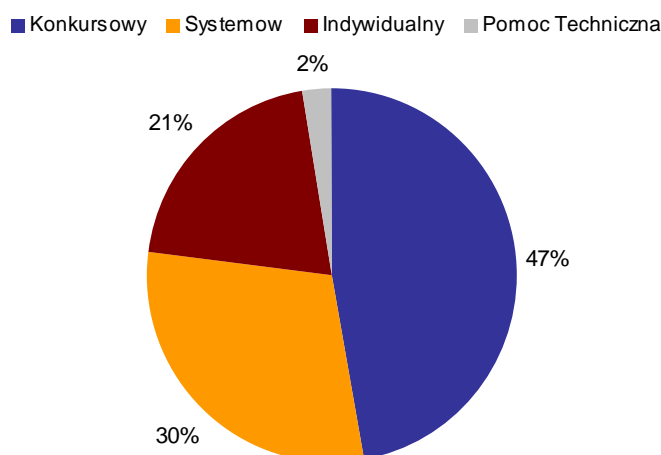
Projekty oceniane w trybie indywidualnym (lista indykatorywna) stanowią obecnie blisko 21 % wartości całkowitej EFRR wynikającej z podpisanych dotychczas umów, w porównaniu do nieco ponad 47%

⁹ Indykatorywny Wykaz Projektów Kluczowych dla Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013, załącznik do Uchwały nr 960/III/07 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 4 grudnia 2007 roku.

¹⁰ Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO WD), 5 lutego 2008 r.

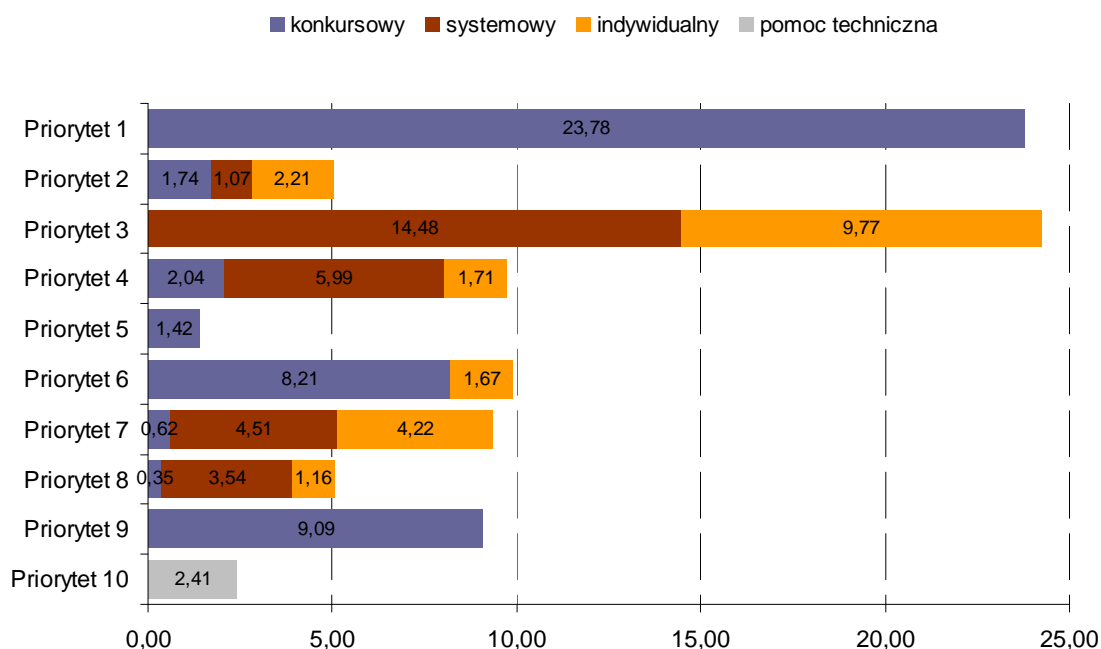
¹¹ Indykatorywny Wykaz Projektów Kluczowych dla Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (Indykatorywna lista projektów indywidualnych), załącznik do Uchwały nr 2145/IV/12 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 kwietnia 2012 roku.

trybu konkursowego i blisko 30% systemowego (ryc. 5.1). Co oznacza, że mogą realnie wywierać znaczący wpływ na realizację celów przyjętych w RPO.

Ryc. 5.1. Wartość dofinansowania z EFRR na Dolnym Śląsku wynikająca z podpisanych umów (Stan na 31.12.2012)
Źródło: opracowanie własne na podstawie Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO WD), 30 października 2012 r.

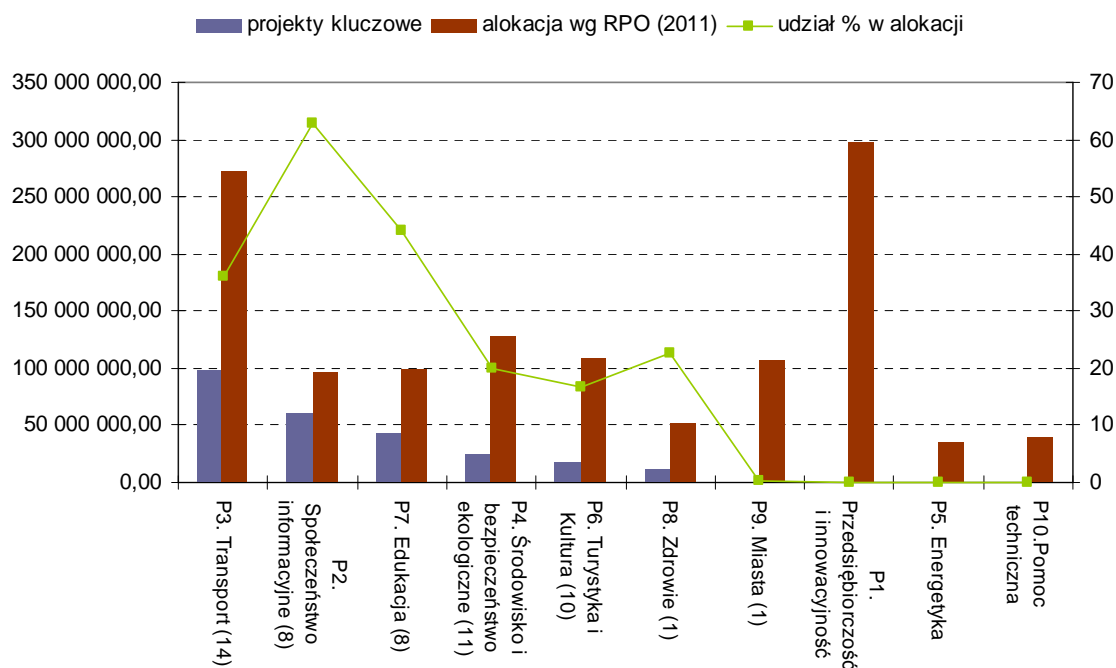
Różne również są proporcje zaawansowania wydatkowania środków pomiędzy trybami: konkursowym, systemowym a indywidualnym dla poszczególnych priorytetów (ryc. 5.2.). Największe środki na projekty kluczowe wydatkowane są w priorytecie 3 Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku (blisko 10% całości RPO)

Ryc. 5.2 Wartość dofinansowania z EFRR wynikająca z podpisanych umów, stan na dzień 31.12.2012
Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów niepublikowanych UM WD

Jeśli chodzi o liczbę projektów kluczowych to również dominuje priorytet 3 – jest tam 14 projektów (co stanowi 36% alokacji w tym priorytecie). Dalej w kolejności jest Priorytet 2 Rozwój społeczeństwa informacyjnego na Dolnym Śląsku, gdzie projekty kluczowe stanowią aż 63%. W Priorytecie 4 Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne udział projektów kluczowych wynosi blisko 20%.

Najmniejszy odsetek projektów kluczowych dotyczy Priorytetu 9 Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich na terenie Dolnego Śląska („Miasta”), bo zaledwie 0,3% (ryc. 5.3.).

Ryc. 5.3. Łączna wartość projektów kluczowych wg poszczególnych priorytetów (w nawiasach ilość projektów w poszczególnych priorytetach) na tle alokacji RPO z 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO WD), 30 października 2012 r. oraz Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013, 13 grudnia 2011r

Na liście projektów indykatywnych nie znalazły się natomiast w ogóle projekty z priorytetu 1. Wzrost konkurencyjności dolnośląskich przedsiębiorstw („Przedsiębiorczość i innowacyjność”) oraz 5. Regionalna infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku („Energetyka”). O ile ten pierwszy brak wydaje się oczywisty o tyle ten drugi jest zastanawiający szczególnie w kontekście tego, że lista projektów kluczowych z założenia powinna obejmować przedsięwzięcia szczególnie istotne i strategicznie ważne dla regionu. Alokacja na projekty priorytetu „Energetyka” jest w ogóle najniższą w PRO WD, niższą nawet niż na priorytet 10. „Pomoc techniczna”.

Spośród 14 projektów priorytetu „Transport” większość dotyczy przebudowy lub budowy dróg i mostów, jedynie dwa odnoszą się do transportu kolejowego, ale dotyczą zakupu taboru (a nie remontu czy rozbudowy sieci połączeń kolejowych).

Wśród projektów Priorytetu 4 (Poprawa stanu środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa ekologicznego i przeciwpowodziowego Dolnego Śląska), w którym można by się spodziewać przedsięwzięć służących środowisku lub wspierające zasadę zrównoważonego rozwoju, żaden nie dotyczy ochrony bioróżnorodności czy środowiska abiotycznego bezpośrednio. Większość związana jest z ochroną przeciwpowodziową (magazyny przeciwpowodziowe, remont istniejącej zabudowy regulacyjnej, remonty obwałowań). Na podstawie analizowanych dokumentów trudno ocenić czy przedsięwzięcia te uwzględniły w należyty sposób zasadę poszanowania zasobów przyrodniczych. Należy przypuszczać, że tak skoro poddane były ooś. W jednym wypadku jednak wiadomo (remont Włodzicy w m. Nowa Ruda), że rozmiar planowanych prac był nieadekwatny do zakładanych celów oraz że ingerencja w środowisko (w tym siedliska i gatunki Natura 2000) mogła zostać znacząco ograniczona bez wpływu na oczekiwane rezultaty (i ostatecznie po interwencji organizacji pozarządowych tak się stało).

Ponadto analizując zasięg oddziaływania poszczególnych projektów w tym priorytecie trudno nie nabrać wątpliwości czy faktycznie mają one ponadlokalne (regionalne) oddziaływanie, najczęściej bowiem odpowiadają na ważne, ale jednak miejscowe potrzeby/problemy.

Spośród wszystkich projektów kluczowych jeden ma znamiona „ekologicznego” (pn. „Pracownia przyrodnicza w każdej gminie”, finansowany w ramach priorytetu 7 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury edukacyjnej na Dolnym Śląsku), gdyż zakłada poprawę jakości edukacji przyrodniczej na najwcześniejszych etapach kształcenia głównie na obszarach wiejskich Dolnego Śląska.

PODSUMOWANIE

(+) obecność projektu regionalnego edukacyjnego o znamionach pro-przyrodniczych/ekologicznych

(-) na liście projektów kluczowych nie znalazł się żaden projekt bezpośrednio odnoszący się do kwestii ochrony przyrody i środowiska

(-) zabrakło projektów z priorytetu regionalna infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku

(-) charakter lokalny dużej części projektów

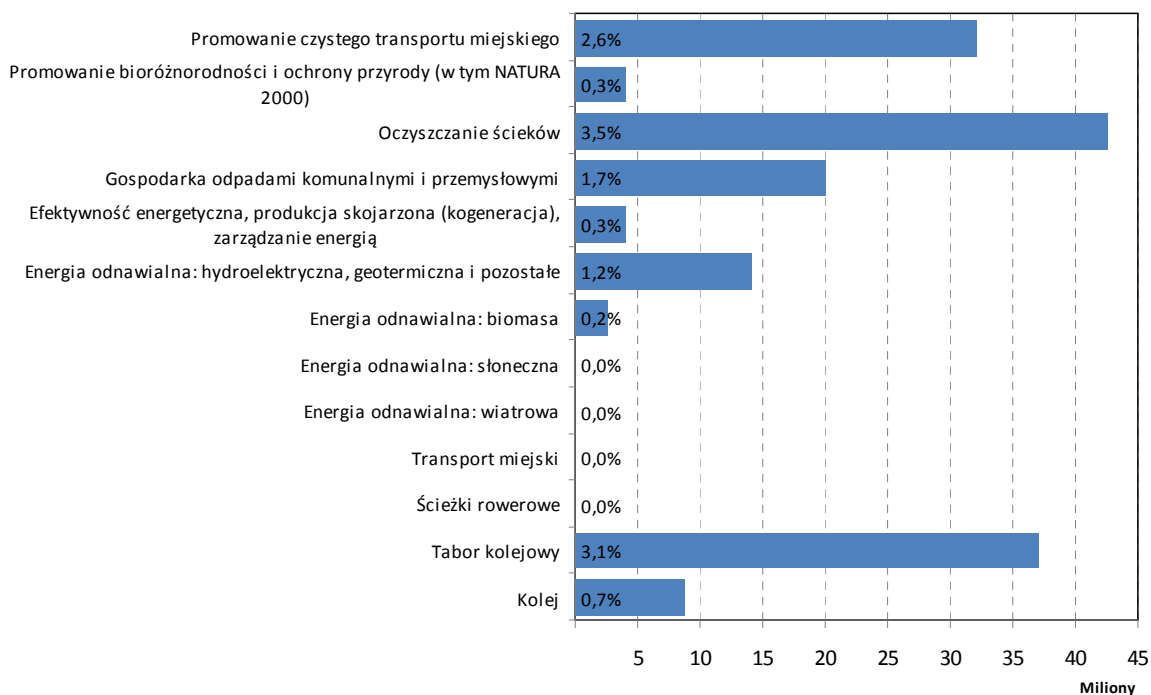
6. Alokacje środków finansowych a zrównoważony rozwój

W rozdziale przedstawiono alokacje środków finansowych na działania prośrodowiskowe w Regionalnym Programie Operacyjnym dla Województwa Dolnośląskiego, a także ich zmienność w czasie realizacji. Dla potrzeb oceny wykorzystano dane dotyczące kategorii interwencji ujętych w ramach kodów 16 i 18 (kolej i tabor kolejowy), 24 (ścieżki rowerowe), 25 (transport miejski), 39-42 (energii odnawialne), 43 (efektywność energetyczna produkcja skojarzona, zarządzanie energią), 44 (gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi), 46 (oczyszczanie ścieków), 51 Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody, w tym NATURA 2000) oraz 52 (Promowanie czystego transportu miejskiego). Kwotę zaprogramowanego w 2007 wykorzystania wkładu funduszy przyjęto na podstawie RPO WD z września 2007. Zweryfikowaną w trakcie realizacji RPO kwotę zaprogramowanego wkładu funduszy przyjęto na podstawie RPO WD z grudnia 2011. Kwoty wykorzystane przyjęto na podstawie Sprawozdania rocznego z realizacji RPO WD za rok 2011 (sprawozdanie to uwzględnia środki zakontraktowane na podstawie podpisanych z beneficjentami umów). Należy zwrócić uwagę, że zastosowany w dokumentach dotyczących RPO WD sposób przyporządkowania kwot do kategorii interwencji nieumożliwia pełnej weryfikacji alokacji. Część kwot dotyczących działań prośrodowiskowych została bowiem najprawdopodobniej zagregowana w obrębie innych kategorii wsparcia - tak mogło się zdarzyć na przykład w odniesieniu do wsparcia energii solarnej uwzględnionej jako możliwej do dofinansowania w działaniach poza priorytetem 4 "Środowisko" oraz w temacie ścieżek rowerowych, które mogły zostać uwzględnione w kategoriach dotyczących ogólnie dróg oraz wsparcia turystyki.

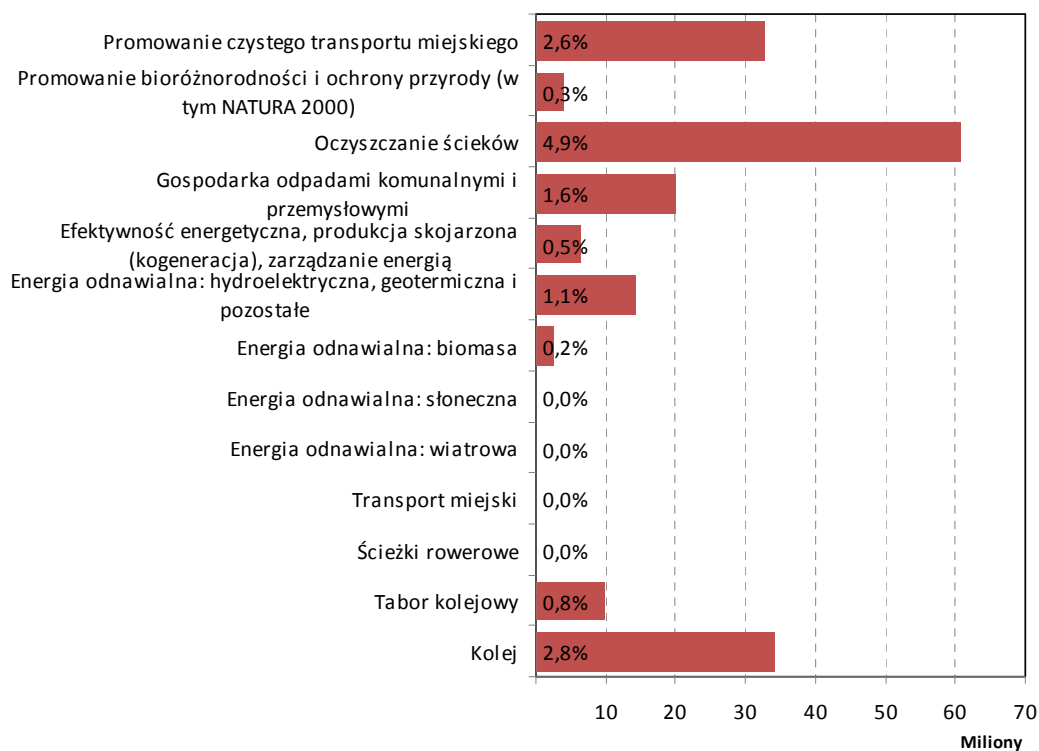
6.1 Zaprogramowane wsparcie finansowe obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski), efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami w stosunku do całości środków dostępnych w RPO

W pierwotnej wersji RPO WD na działania prośrodowiskowe, wymienione w tytule rozdziału, zaplanowano kwotę nieznacznie ponad 156 mln EUR, co stanowiło 13,6 % całego wsparcia. W tej grupie najwięcej środków zaplanowano na projekty związane z koleją 3,8% (kolej + tabor) i oczyszczaniem ścieków 3,5%. Mniej, bo 2,6%, środków przewidziano na czysty transport miejski oraz na gospodarkę odpadami - 1,7%. Stosunkowo mało środków 1,4 % przewidziano na wsparcie energii odnawialnych (hydroelektryczna i geotermalna), przy czym zwraca uwagę nieuwzględnienie energii słonecznej i wiatrowej. Nie przewidziano również wsparcia w ramach kategorii dotyczących ścieżek rowerowych (24) i transportu miejskiego (25). Pomimo szerokiego katalogu możliwych do

dofinansowania projektów wymienionych w działaniu 4.7 RPO WD oraz znacznych walorów przyrodniczych regionu na ochronę bioróżnorodności i edukację ekologiczną przeznaczono zaledwie 0,3 % środków EFRR. Podobnie potraktowano efektywność energetyczną na którą przewidziano również tylko 0,3% środków.

Ryc. 6.1a. Zaprogramowane wsparcie finansowe wybranych kategorii interwencji na tle całości środków dostępnych w RPO WD (RPO 2007, kwoty na osi w euro)

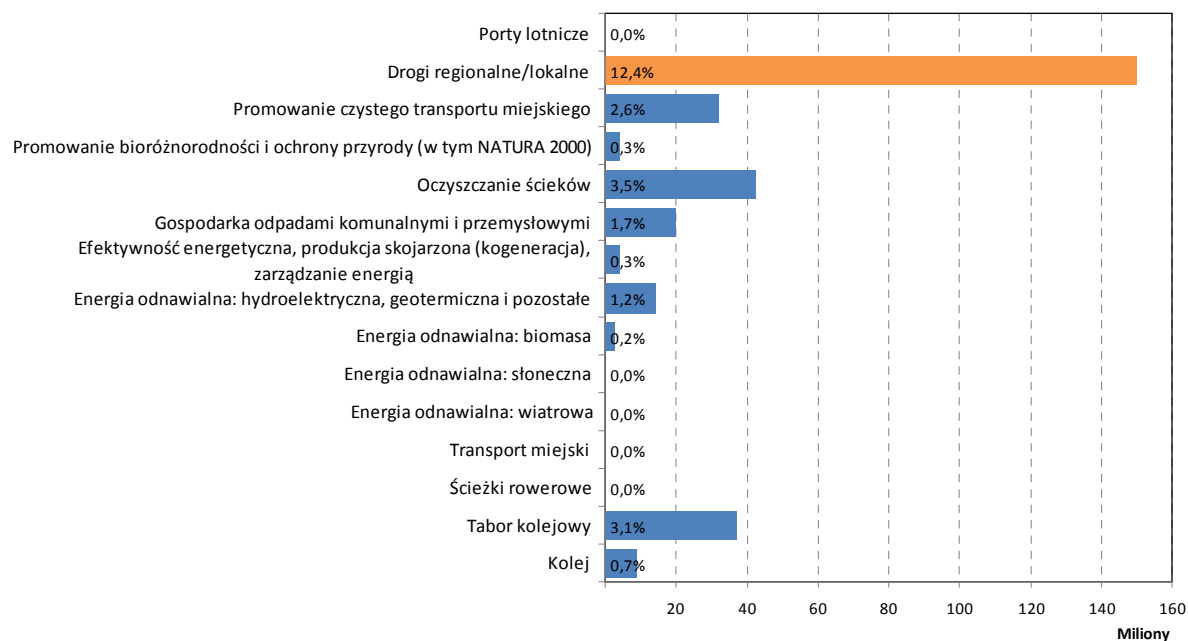
Ryc. 6.1b Zaprogramowane wsparcie finansowe wybranych kategorii interwencji na tle całości środków dostępnych w RPO WD (RPO 2011, kwoty na osi w euro)

Po zmianie alokacji środków w roku 2012 całkowity udział działań które mogą być kwalifikowane jako prośrodowiskowe nieznacznie wzrósł do 14,9%. Wsparcie dla większości kategorii działań nie zmieniło się. Zwiększyły się z 42,5 mln euro na 60,5 mln euro środki przewidziane na oczyszczanie ścieków. Znacząco odwróciły się również proporcje wsparcia dla taboru kolejowego (z 37,1 mln euro na 9,8 mln euro) i kolei (z 8,7 mln euro na 34,2 mln euro).

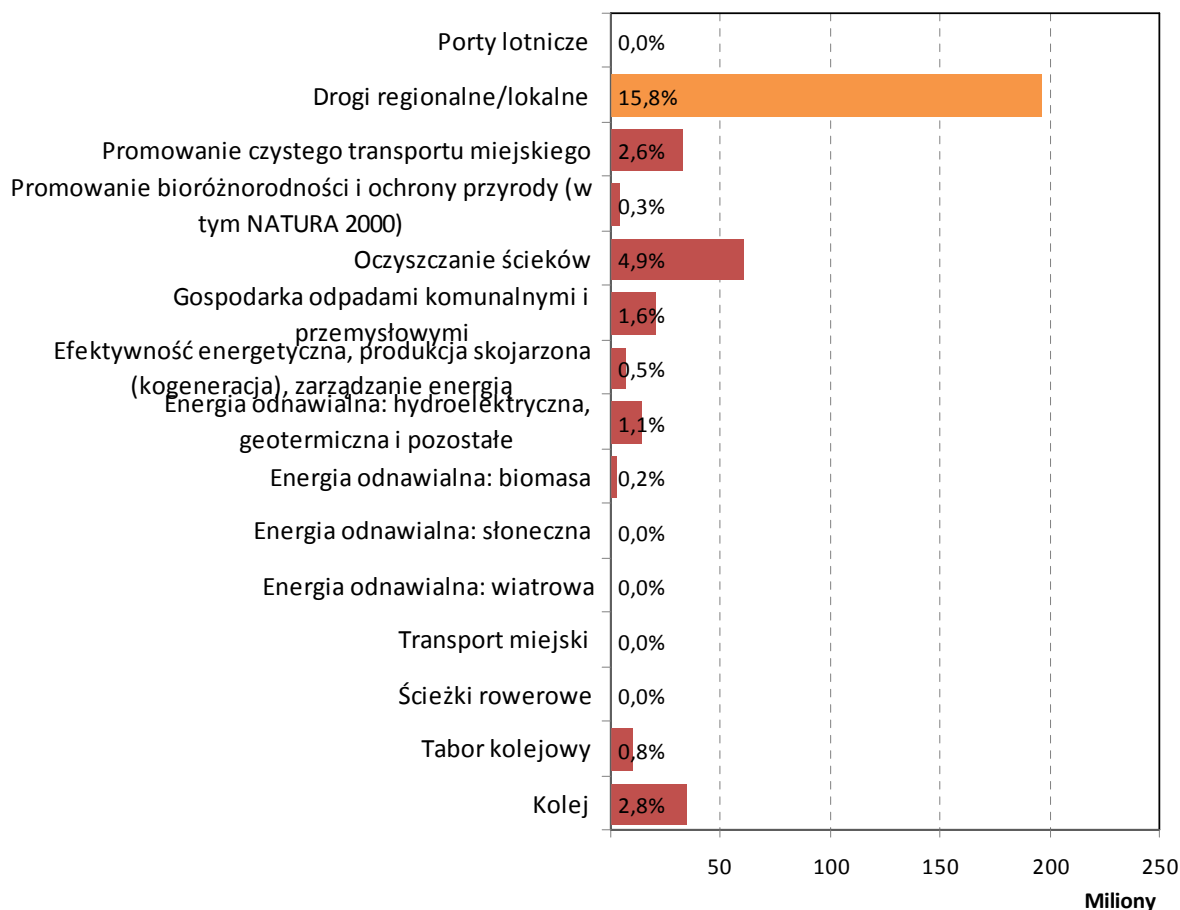
6.2 Zaprogramowane wsparcie finansowe obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski), efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami na tle alokacji dla sektorów: transport drogowy i lotniczy

Kategoria interwencji 23 Drogi regionalne i lokalne zdecydowanie zdominowała budżet RPO dla Województwa Dolnośląskiego. W wersji RPO z roku 2007 stanowiła ona 12,4% , a w RPO z roku 2011 udział wzrósł do 15,8%. Proekologiczne środki transportu (kolej - kategorie 16 i 18 oraz transport miejski - kategoria 25 i 52) wyraźnie przegrywają z transportem drogowym - w dodatku zakładane sumaryczne wsparcie dla nich nieznacznie zmalało z zakładanego 6,4 % w 2007 na 6,2% w roku 2011.

Dominację „nieprzyjaznych” środowisku projektów z zakresu transportu ilustruje również zestawienie alokacji środków drogi (kategoria 23) w porównaniu z alokacjami na kategorie prośrodowiskowe (Ryc. 6.2a i 6.2b). W roku 2007 na drogi zaplanowano 12,4% alokacji w porównaniu z 13,6% alokacji do sumy 13 kategorii projektów prośrodowiskowych (16, 18, 24, 25, 39-44, 46, 51, 52). W RPO z roku 2011 proporcje te pogorszyły się: drogi ze wsparciem na poziomie 15,8% alokacji dominują na wsparciem dla działań prośrodowiskowych dla których przewidziano sumaryczną alokację na poziomie 14,8%.

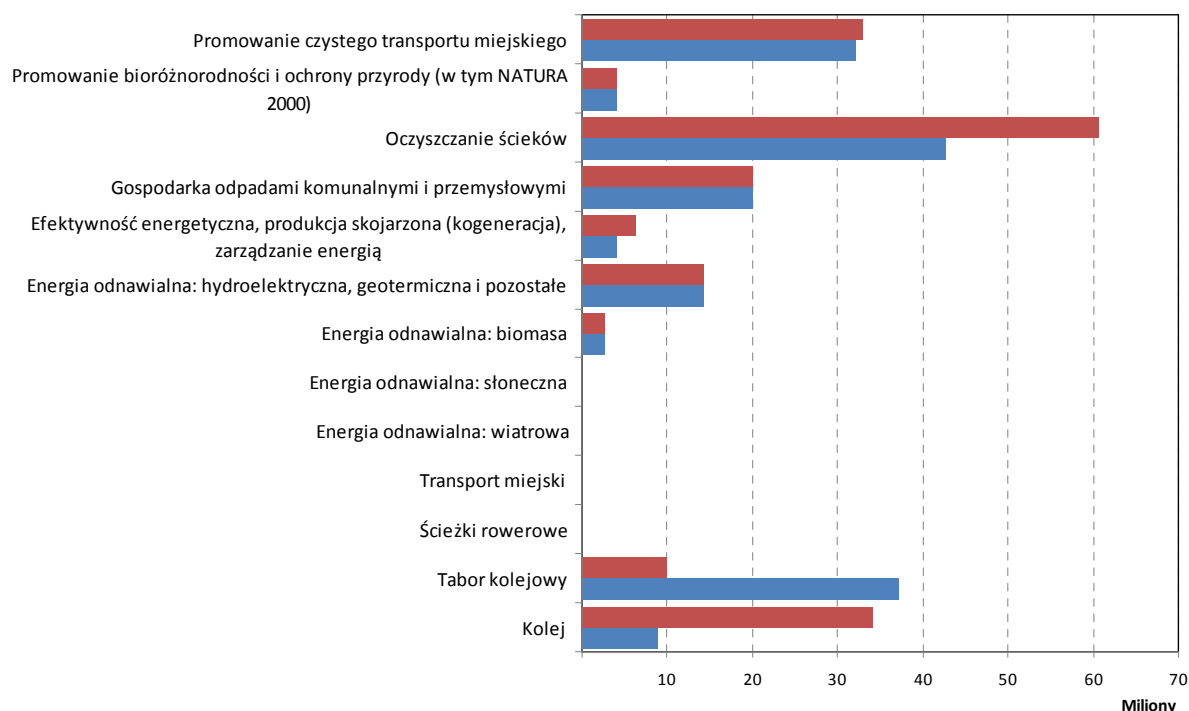
Ryc. 6.2a Zaprogramowane wsparcie finansowe wybranych kategorii interwencji na tle środków zaplanowanych na wsparcie transportu drogowego i lotniczego (RPO 2007)

Ryc. 6.2b Zaprogramowane wsparcie finansowe wybranych kategorii interwencji na tle środków zaplanowanych na wsparcie transportu drogowego i lotniczego (RPO 2011)

6.3 Zmiany alokacji dla obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami

W trakcie realizacji RPO i dokonywanych zmian alokacji w okresie 2007 – 2011 całkowity udział działań które mogą być kwalifikowane jako prośrodowiskowe zwiększył się z 13,6% na 14,9% całkowitej alokacji - co należy zinterpretować jako pozytywną zmianę. Pozytywną tendencją jest również zwiększenie środków na oczyszczanie ścieków (z 3,9% na 4,5%) i zwiększenie efektywności energetycznej (z 0,3% na 0,5%). Przy ogólnej tendencji wzrostowej niepokoi jednak nieznaczne zmniejszenie sumarycznych środków na transport kolejowy 3,8% w 2007 na 3,6%.

Ryc. 6.3 Zmiany w alokacjach dla wybranych kategorii interwencji pomiędzy latami 2007 (kolor niebieski) a 2012

PODSUMOWANIE

(+) wzrost sumarycznej alokacji na działania prośrodowiskowe

(+) dominacja wsparcia dla rozwoju dróg w porównaniu do wsparcia transportu zrównoważonego (kolej i komunikacja miejska) oraz ogółem działań prośrodowiskowych

(-) nikłe wsparcie dla energii odnawialnej, nieuwzględnienie wsparcia dla energii słonecznej i wiatrowej

(-) brak zakładanego wyodrębnionego wsparcia dla ścieżek rowerowych

7. Wskaźniki wdrażania RPO a zrównoważony rozwój

W rozdziale dokonano oceny systemu wskaźników w odniesieniu do kwestii zrównoważonego rozwoju oraz osiągania celów środowiskowych w priorytetach i działaniach mających wspierać ochronę środowiska. Dla potrzeb oceny porównano obecnie obowiązującą wersję Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (wersja zatwierdzona przez Komisję Europejską 13.12.2011) z wersją pierwotną z 25.09.2007, a także ze wskaźnikami podanymi w Szczegółowym Opisie Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 zgodnie z wersją z dnia 30.10.2012.

Zastosowane wskaźniki realizacji celów RPO: głównego i szczegółowych odnoszą się w bardzo małym stopniu do aspektów rozwoju zrównoważonego. Wskaźniki realizacji celu głównego RPO odnoszą się jedynie do kwestii gospodarczych, to jest do poziomu PKP i liczby utworzonych miejsc pracy. W zakresie realizacji celów szczegółowych tylko jeden z trzech wskaźników 2 celu szczegółowego ("*Rozwój infrastruktury służącej poprawie jakości środowiska, warunków inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej*") uwzględnia kwestie środowiskowe i to w stosunkowo

wąskim ujęciu odnoszącym się do poprawy jakości środowiska wodnego ("Ilość oczyszczanych ścieków w wyniku realizacji projektów").

W nieco większym stopniu do kwestii środowiskowych odnoszą się wskaźniki ustalone na poziomie priorytetów i działań.

Priorytet 3 "Transport"

W priorytecie 3 "Transport" uwzględniono wskaźniki dotyczące transportu kolejowego i komunikacji miejskiej. W infrastrukturze kolejowej we wskaźnikach produktu zaproponowano liczbę zakupionego taboru kolejowego, liczbę miejsc w zakupionym taborze oraz długość zrekonstruowanych linii kolejowych. We wskaźnikach rezultatu oszczędność czasu na tych liniach wyrażono w euro na rok. Bardzo skromnie prezentują się wskaźniki dotyczące ilości kilometrów zmodernizowanych linii kolejowych - w dodatku wskaźnik ten zmalał z deklarowanych 8 km w RPO WD w styczniu 2012 do 1 km w Uszczegółowieniu RPO z października 2012. Zwraca również uwagę ograniczenie ilości zakupionego taboru kolejowego (z 17 do 11) oraz liczby miejsc w zakupionym taborze kolejowym (z 3000 do zaledwie 1800).

Lepiej prezentują się wskaźniki dotyczące komunikacji miejskiej. Oprócz wskaźników produktu mierzonych liczbą projektów oraz liczbą taboru i miejsc pojawia się wskaźnik dotyczący przyrostu liczby ludności korzystającej z komunikacji miejskiej wspartej z RPO, zakładany na 1351500 osób w roku 2015.

Nie zaproponowano żadnej miary wzrostu udziału transportu kolejowego w transporcie ogółem, czy też udziału komunikacji miejskiej w porównaniu do indywidualnych przejazdów samochodami osobowymi co byłoby dobrą miarą wdrażania zrównoważonego rozwoju. W systemie wskaźników nie uwzględniono również kwestii dotyczących komunikacji rowerowej n.p. w formie wskaźników dotyczących ilości kilometrów wybudowanych i zmodernizowanych dróg rowerowych czy też udziału ruchu rowerowego w przemieszczaniu się osób ogółem.

Priorytet 4 "Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne"

W priorytecie "środowiskowym" wskaźniki odnoszą się do tematyki odpadów, gospodarki wodno-ściekowej, jakości powietrza, zapobieganiu powodziom i suszy, rekultywacji terenu oraz prewencji zagrożeń. Jedynym działaniem dla którego nie ustalono wskaźników jest ochrona bioróżnorodności oraz edukacja ekologiczna. Fakt ten świadczy o małej uwadze poświęcanej kwestiom przyrodniczym oraz efektywności wydatkowania środków w tym zakresie.

Przyjęte w priorytecie "Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne" wskaźniki odnoszą się głównie do produktów, w sposób pobieżny traktując rezultaty projektów. Dla działań dotyczących jakości powietrza (działanie 4.3) i prewencji (4.5) ustalono jedynie wskaźniki produktu dotyczące ilości projektów. Ewidentnie zabrakło wskaźników dotyczących emisji zanieczyszczeń do atmosfery, w tym emisji CO₂ odpowiedzialnego za ryzyko zmian klimatycznych.

W działaniu dotyczącym gospodarki wodno-ściekowej (działanie 4.3) sensowne jest, dokonane w Uszczegółowieniu RPO, uzupełnienie wskaźników rezultatów o ilość oczyszczanych ścieków w wyniku realizacji projektu mierzonych w m³. Z kolei w działaniu dotyczącym odpadów (działanie 4.1) wprowadzono wskaźnik dotyczący liczby osób objętych selektywną zbiórką odpadów, jednak znacznie sensowniejsze byłoby mierzenie ilości odpadów, które zostaną poddane recyklingowi.

W działaniu 4.4 obejmującym zapobieganie skutkom powodzi i suszy sensowne jest przyjęcie, na poziomie Uszczegółowienia RPO, jako wskaźnika rezultatu liczby osób zabezpieczonych przed powodzią w wyniku realizacji projektu. Brak jest natomiast jwskaźnika rezultatu dotyczącego zapobiegania suszom oraz odnoszącego się do zwiększenia retencji naturalnej zlewni.

Zupełnie niezrozumiałą jest brak jakichkolwiek wskaźników (produktu i rezultatu) dotyczących działania 4.7 Ochrona bioróżnorodności i edukacja ekologiczna. Dla mierzenia rezultatu projektów dotyczących ochrony bioróżnorodności wskazane byłoby przyjęcie wskaźników odnoszących się do

powierzchni chronionych / odtworzonych siedlisk, liczby gatunków których stan zagrożenia zmniejszył się, czy też liczby obszarów którym przywrócono ciągłość ekologiczną. Z kolei miarą adekwatną do działań z zakresu edukacji ekologicznej mogłaby być przykładowo ilość osób korzystających rocznie z oferty edukacyjnej wygenerowanej przez projekt.

Priorytet 5 "Energia"

W priorytecie 5 dotyczącym energii wskaźniki odnoszące się do celów środowiskowych dotyczą działań 5.1 Odnawialne źródła energii 5.3 Ciepłownictwo i kogeneracja oraz 5.4 Zwiększenie efektywności energetycznej. Wskaźniki dotyczące energii odnawialnej dla działań 5.1 i 5.3 są wybrane adekwatnie, choć ich zakładany poziom nie jest zbyt ambitny. Niepokojący jest natomiast brak jakichkolwiek wskaźników odnoszących się do efektywności energetycznej w działaniu 5.4.

Tab. 7.1 Wartości poszczególnych wskaźników RPO (liczby dotyczą roku docelowego 2015)

Działanie	Wskaźnik	Typ wskaźnika	RPO WD październik 2007	RPO WD styczeń 2012	Uszczegółowienie RPO WD październik 2012
3.2	Liczba zakupionego taboru kolejowego	WP	17	17	11
3.2	Liczba miejsc w zakupionym taborze kolejowym	WP	3000	3000	1800
3.2	Długość zmodernizowanych linii kolejowych (km)	WP	8	8	1
3.2	Oszczędność czasu w euro /na nowych i zmodernizowanych liniach kolejowych/ w przewozach pasażerskich i towarowych (euro/rok)	WR	Określony w 2008	1400000	1400000 (w tym w przewozach pasażerskich 1300000)
3.3	Liczba projektów w zakresie transportu komunikacji miejskiej i podmiejskiej	WP	brak	brak	8
3.3.	Liczba zakupionego taboru komunikacji miejskiej	WP	60	60	60
3.3	Liczba miejsc w zakupionym taborze komunikacji miejskiej	WP	7000	7000	7000
3.3	Przyrost liczby ludności korzystającej z komunikacji miejskiej wspartej z programu (osoby)	WR	1351500	1351500	1351500
4.1	Liczba projektów dotyczących gospodarki odpadami	WP	16	16	16
4.1	Liczba osób objętych selektywną zbiórką odpadów w wyniku realizacji projektów	WR	brak	40000	40000
4.1	Powierzchnia zrekultywowana/odzyskana (ha)	WR	brak	brak	1
4.2	Długość wybudowanej sieci wodociągowej (km)	WP	160	160	160
4.2	Długość wybudowanej sieci Kanalizacyjnej (km)	WP	540	540	540
4.2	Liczba osób przyłączonych do sieci wodociągowej w wyniku realizacji projektów	WR	20000	20000	20000
4.2	Liczba osób przyłączonych do sieci kanalizacyjnej w wyniku realizacji projektów	WR	40000	40000	40000
4.2	Ilość oczyszczanych ścieków w wyniku realizacji projektu m ³	WR	brak	brak	1 440 000
4.3	Liczba projektów mających na celu poprawę jakości powietrza	WP	32	32	32
4.4	Liczba projektów dotyczących infrastruktury zapobiegania powodziom i suszy	WP	5	5	5

4.4	Liczba osób zabezpieczonych przed powodzią w wyniku realizacji projektu	WR	<i>brak</i>	<i>brak</i>	140 000
4.5	Powierzchnia zrekultywowana /odzyskana (ha)	WR	6	6	5
4.6	Liczba projektów z zakresu prewencji zagrożeń	WP	<i>brak</i>	<i>brak</i>	10
5.1	Liczba projektów dotyczących energii odnawialnej	WP	6	6	6
5.1	Dodatkowa moc produkcji energii ze źródeł odnawialnych (MW)	WR	5	5	4
5.1	Dodatkowa roczna produkcja energii ze źródeł odnawialnych (MWh/rok)	WR	30000	30000	24 000
5.3	Dodatkowa moc produkcji energii ze źródeł odnawialnych (MW)	WR	<i>brak</i>	<i>brak</i>	1/1
5.3	Dodatkowa roczna produkcja energii ze źródeł odnawialnych (MWh/rok)	WR	<i>brak</i>	<i>brak</i>	6 000

PODSUMOWANIE

(-) brak wystarczającego uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju we wskaźnikach celów RPO - na poziomie celu głównego i celów szczegółowych

(+) niezmnieszenie (poza drobnymi wyjątkami) pierwotnie zakładanych wskaźników

(+) adekwatne pod względem możliwości oceny efektywności programu wskaźniki dla części działań "środowiskowych": komunikacji miejskiej, gospodarki wodno-ściekowej, energii odnawialnej, zapobiegania powodziom

(-) nieadekwatne pod względem możliwości oceny efektywności programu wskaźniki dla pozostałych działań "środowiskowych" (kolej, odpady, poprawa jakość powietrza, zapobieganie suszom, prewencja zagrożeń) w szczególności w zakresie wskaźników rezultatu

(-) brak jakichkolwiek wskaźników dla kluczowych pod względem środowiskowym działań dotyczących ochrony bioróżnorodności, edukacji ekologicznej i efektywności energetycznej

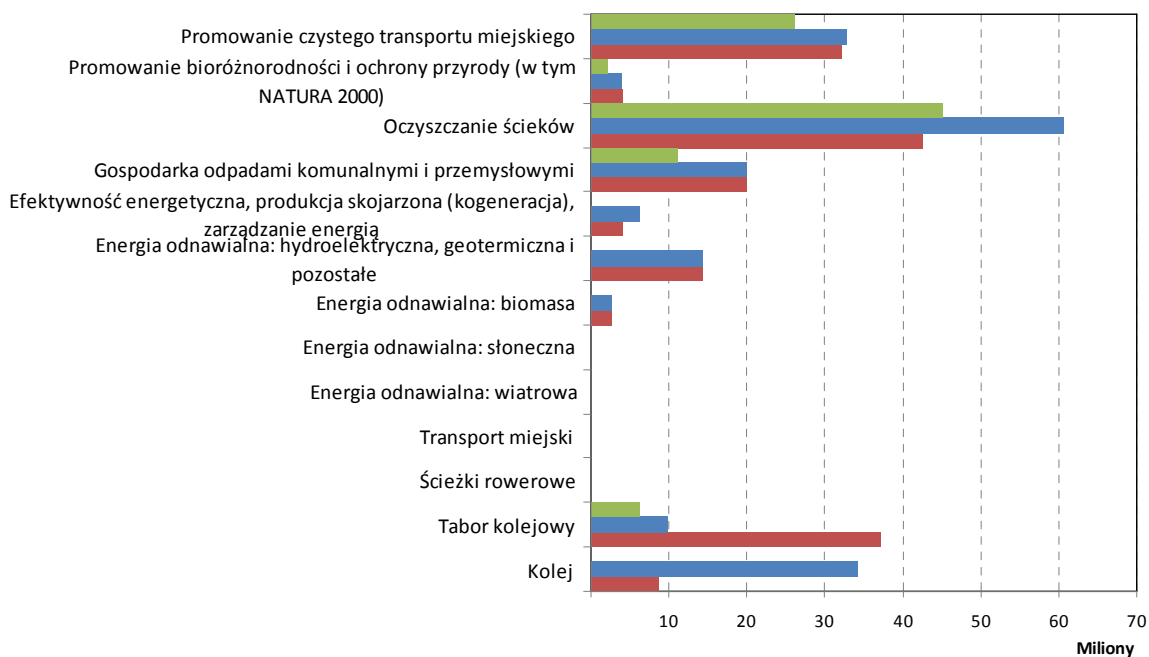
8. Stan wdrażania, ocena barier i rzeczywistej dostępności wsparcia dla obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski), efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii oraz działań wspierających zrównoważony rozwój

W rozdziale dokonano oceny zaawansowania realizacji RPO w oparciu o sprawozdanie roczne za rok 2011¹² wraz z załącznikami. Oceniono wykorzystanie alokacji środków finansowych na działania prośrodowiskowe w RPO w odniesieniu do zakładanego planu w pierwotnym RPO z 2007 roku oraz w wersji z 2011 - także w porównaniu z wykorzystaniem alokacji na drogi. Dokonano również oceny rzeczowej realizacji działań prośrodowiskowych w zakresie na który pozwalał zestaw wskaźników przyjęty dla potrzeb RPO. Dodatkowo, z uwagi na brak w Sprawozdaniu z realizacji RPO uwagi poświęconej działaniu 4.7 Ochrona bioróżnorodności i edukacja ekologiczna, dokonano oceny realizacji tego działania na podstawie dokumentacji konkursowej oraz opisów projektów przyjętych do realizacji.

Zaawansowanie wdrażania RPO WD na koniec roku 2011 było bardzo różne w różnych osiach, działaniach i kategoriach interwencji.

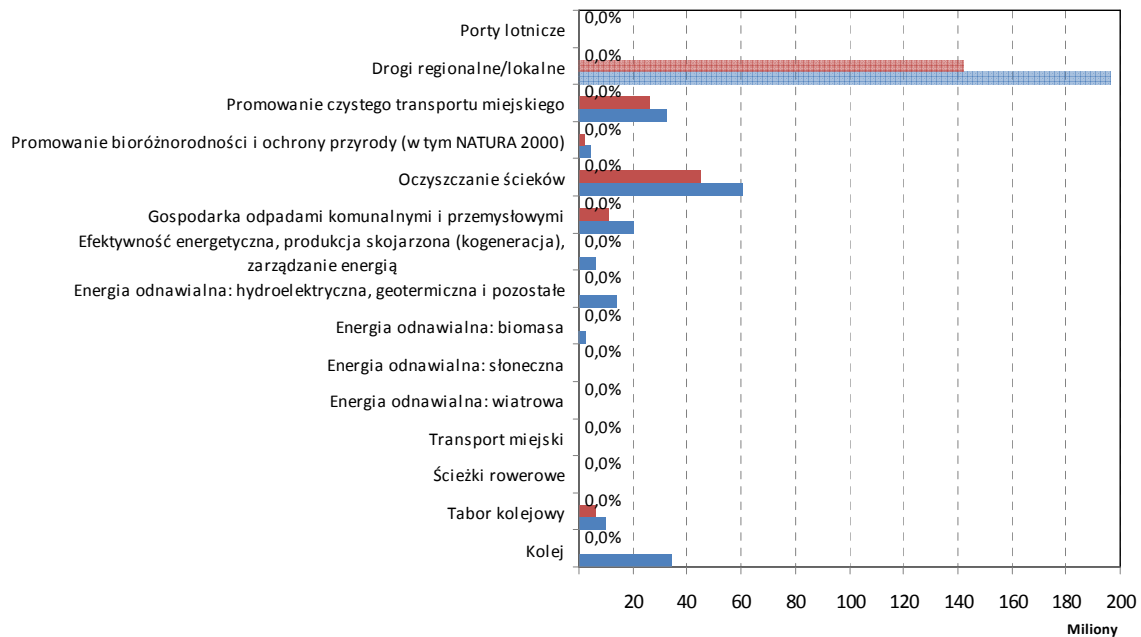
¹² Sprawozdanie roczne z realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 w 2011 r.

Najwyższe wykonanie przekroczyło ponad półtora raza zakładany poziom finansowania (kategoria interwencji 59 „Rozwój infrastruktury kulturalnej” 163,4 %), a wykonanie w niektórych kategoriach interwencji wciąż jest na poziomie zerowym. Stosunkowo wysokim wykonaniem charakteryzują się tabor kolejowy 63,7%, gospodarka odpadami 55,1% oraz bioróżnorodność 50,7%. Jednak w przypadku taboru kolejowego należy zauważyć, że poziom realizacji w tej kategorii w odniesieniu do zaprogramowanego w RPO w 2007 r. wynosi zaledwie 16,9%. Do końca 2011 roku nie zanotowano natomiast postępu w realizacji działań dotyczących kolei, energii odnawialnych oraz efektywności energetycznej.

Ryc. 8a Stan wdrażania (w euro) w wybranych kategoriach interwencji (sprawozdanie 2011 versus założenia RPO 2007 i RPO 2011); RPO 2007 - kolor czerwony, RPO 2011 - kolor niebieski, sprawozdanie 2011 - kolor zielony

Porównanie zmian w alokacjach oraz wykonanie budżetu (Ryc. 8b) w kategoriach interwencji, które możemy uznać za wspierające zrównoważony rozwój z tymi, które dotyczą transportu drogowego i lotniczego dowodzi, że ilość projektów kluczowych nie gwarantuje dobrego tempa wydatkowania w danej kategorii interwencji. Tempo wdrażania RPO w zakresie oczyszczania ścieków, dla którego nie przewidziano projektów kluczowych, jest bowiem większe niż w kategorii drogi regionalne i lokalne.

Ryc. 8b Stan wdrażania w wybranych kategoriach interwencji na tle środków wydatkowanych na wsparcie transportu drogowego i lotniczego (sprawozdanie 2011 - kolor czerwony versus założenia RPO 2011 - kolor niebieski)

Ramka 2. Analiza wdrażania działań dotyczących ochrony bioróżnorodności i edukacji ekologicznej - kategoria interwencji 51 Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)

Kategoria 51 wymieniona jest w Osi priorytetowej IV Poprawa stanu środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa ekologicznego i przeciwpowodziowego Dolnego Śląska, w działaniu 4.7 Ochrona bioróżnorodności i edukacja ekologiczna.

Wymienione w Uszczegółowieniu RPO WD przykładowe typy projektów potencjalnie umożliwiały wsparcie szerokiego zakresu działań dotyczących:

- zahamowania strat różnorodności biologicznej na wszystkich poziomach jej organizacji, czyli różnorodności wewnątrzgatunkowej, międzygatunkowej i ponadgatunkowej (ekosystemów i krajobrazów),
- wzbogacenia składu gatunkowego drzewostanów (w tym eliminacji monokultur) w celu zwiększenia różnorodności genetycznej i biologicznej biocenoz leśnych,
- odbudowy i udrażniania korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych i innych) zapewniających wymianę genów pomiędzy różnymi populacjami lokalnymi,
- ochrony i utrzymania siedlisk we właściwym stanie lub przywracania ich właściwego stanu,
- renaturalizacji obszarów hydrograficznych i utrzymania obszarów wodno-błotnych, zmierzających do pozyskania gruntów pod obszary chronione;
- kształtowania terenów zieleni, parków i lasów komunalnych (szczególnie na obszarach miejskich);
- rozwoju ogrodów specjalnych o istotnym znaczeniu przyrodniczym (np. ogrody dendrologiczne, ogrody botaniczne);
- budowy, modernizacji i doposażenia infrastruktury służącej szeroko pojętej edukacji ekologicznej (punkty widokowe, ścieżki przyrodnicze, ośrodki dydaktyczno-promocyjne, centra informacyjne i edukacyjne itp.);
- przedsięwzięć z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej (m.in. seminaria, konferencje) w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk oraz doświadczeń.

W działaniu 4.7 możliwe było finansowanie, w ramach limitu 10% wydatków kwalifikowanych projektu, działań miękkich - pozainwestycyjnych w ramach stosowania mechanizmu cross-financing.

Porównując zakres możliwych potencjalnie do sfinansowania działań w RPO WD z możliwymi do wsparcia działaniami w proprzyrodniczym priorytecie V krajowego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko stwierdzić można, iż na poziomie regionalnym nie zabrakło żadnych kategorii działań za wyjątkiem planów ochrony.

Zwrócić natomiast należy uwagę, że lista potencjalnych działań w RPO WD nie jest jednak tożsama z rzeczywistą możliwością realizacji wymienionych działań. Aby były one możliwe konieczne jest bowiem ogłoszenie konkursu, w którym możliwa jest realizacja określonych działań. Przykładowo, pomimo zapisów w Uszczegółowieniu RPO WD, wymieniającym w działaniu 4.7 wśród potencjalnych projektów projekty z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej, nie pojawiły się one w żadnym z konkursów (również w planowanych). O uwzględnienie projektów współpracy wystąpiły w listopadzie 2012 organizacje ekologiczne powołując się na zapis Uszczegółowienia RPO WD stwierdzający, że "wsparciem objęte zostaną również przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk i doświadczeń, które przyczynią się do realizacji nowych inwestycji w obszarze ochrony bioróżnorodności i edukacji ekologicznej". Niestety w odpowiedzi Zarząd Województwa Dolnośląskiego poinformował, że nie przewiduje się wspierania współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej.

Lista potencjalnych beneficjentów jest stosunkowo szeroka i nie ulegała zmianie w trakcie realizacji RPO. Lista ta obejmuje ona jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych, związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, parki narodowe i krajobrazowe, kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

W działaniu 4.7 pierwotny poziom alokacji wynosił 5 298 590 euro. Alokacja ta została zwiększona do poziomu 11 300 000 euro (Uszczegółowienie RPO WD z 30.10.2012) - co należy uznać za aspekt pozytywny. W okresie do końca 2012 roku na działanie 4.7 zorganizowano 3 konkursy, z których dwa rozstrzygnięto w analizowanym okresie.

Warunki finansowe pozwalały na maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie 85% (dla projektów nie objętych pomocą publiczną). Pierwotnie w Uszczegółowieniu RPO WD z 08.02.2008 ustalone zostały wartości minimalne i maksymalne projektów na poziomie odpowiednio 10 000 PLN i 400 000 PLN (dla współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej ustalono dodatkowo maksymalną kwotę wsparcia na poziomie 30 000 PLN). W momencie ogłoszenia pierwszego konkursu w 2009 roku informacja o maksymalnej wartości projektu w Uzupelnieniu RPOWD była już uzupełniona o zapis mówiący o tym, że maksymalna wartość nie dotyczy projektów z zakresu szeroko pojętej edukacji ekologicznej. Zastosowane limity maksymalne wartości projektów dotyczących ochrony bioróżnorodności zostały przyjęte w związku z potrzebą ustalenia linii demarkacyjnej pomiędzy RPO WD a dotyczącym również ochrony bioróżnorodności priorytetem V Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Z chwilą wyczerpania dostępnych środków w POIiŚ linia demarkacyjna przestała być konieczna w związku z powyższym maksymalny limit wartości projektów został pod koniec roku 2012 zniesiony i nie obowiązywał już w trzecim naborze projektów (obowiązywał natomiast w konkursie drugim).

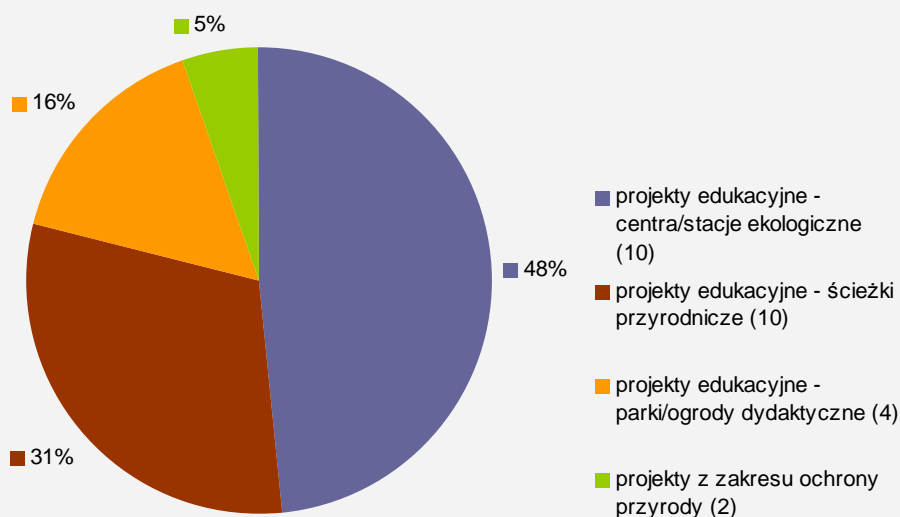
Pierwszy, ogłoszony w 2009 roku, nabór projektów nr 37/K/4.7/2009 z terminem zgłaszania projektów do 1.03.2010 (przedłużonym do 12.04.2010) dotyczył wyłącznie działań z zakresu edukacji ekologicznej, to jest: budowy, modernizacji i doposażenia infrastruktury edukacyjnej (punkty widokowe, ścieżki przyrodnicze, ośrodki dydaktyczno-promocyjne, centra informacyjne i edukacyjne itp.). Nabór ten cieszył się sporym zainteresowaniem. Złożono 36 projektów na kwotę dofinansowania prawie 52 mln PLN co prawie pięciokrotnie przekraczało dostępną alokację na konkurs wynoszącą 2,5 mln euro (10 408 750 PLN). Po ocenie formalnej pozostało 24 projekty z których żaden nie odpadł w ocenie merytorycznej. W rezultacie zwiększenia środków na konkurs wszystkie 24 projekty otrzymały dofinansowanie, które sumarycznie wyniosło ponad 29 mln PLN.

Drugi, ogłoszony w 2012 roku, nabór nr 59/K/4.7/2012 z terminem zgłaszania projektów do 24.05.2012 (przedłużonym do 25.06.2012) dotyczył ochrony bioróżnorodności obejmując wsparcie

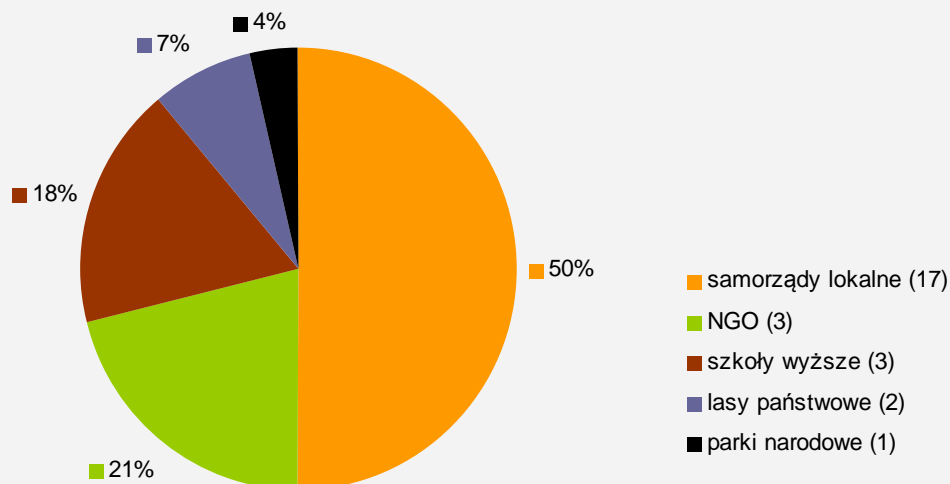
dla działań wymienionych w Uszczegółowieniu RPO WD. W ogłoszeniu nie wymieniono jednak wymienionych w Uszczegółowieniu: renaturalizacji obszarów hydrograficznych i utrzymania obszarów wodno-błotnych (jednak projekty tego typu mogły się mieścić w kategoriach wymienionych w ogłoszeniu) oraz działań dotyczących parków i ogrodów. Na konkurs zgłoszono stosunkowo mało projektów, bo zaledwie 3, na kwotę dofinansowania wynoszącą zaledwie 50% z dostępnej alokacji wynoszącej 1 470 378 euro (nieco ponad 6 mln PLN). W rezultacie oceny formalnej i merytorycznej w naborze pozostały tylko 2 projekty - spośród których do końca roku 2011 w przypadku jednego podpisano umowę o dofinansowanie na kwotę 1 136 790 PLN (dla potrzeb dalszej analizy wartość drugiego przewidywanego do dofinansowania projektu, z uwagi na brak podpisanej umowy, przyjęto na podstawie kwoty wnioskowanej).

W trzecim naborze nr 61/K/4.7/2012, z terminem zgłaszania projektów do 07.01.2013 (przedłużonym do 14.01.2013), można było składać projekty dotyczące szeroko rozumianej edukacji ekologicznej (jednak z ograniczeniem, że edukacja ta miała dotyczyć obszarów NATURA 2000) oraz rozwoju ogrodów specjalnych o istotnym znaczeniu przyrodniczym (przy czym zawężono wsparcie tylko do ogrodów botanicznych i zoologicznych w rozumieniu Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody). Do momentu powstania ekspertyzy nie były jeszcze znane wyniki trzeciego konkursu. Jednak widać już, że konkurs ten cieszył się, podobnie jak konkurs pierwszy, znacznym zainteresowaniem. Złożono 21 projektów na kwotę dofinansowania przekraczającą 300% dostępnej alokacji wynoszącą 1 750 000 euro (7251300 PLN).

Analizując wyniki pierwszego i drugiego naboru widać znaczącą dysproporcję pomiędzy zainteresowaniem projektami edukacyjnymi, a projektami dotyczącymi ochrony przyrody. Na 26 projektów tylko 2 dotyczyły ochrony przyrody, a wartość ich dofinansowania stanowi zaledwie 5% wsparcia dla wszystkich projektów. Zdecydowanie dominują projekty dotyczące tworzenia centrów i stacji edukacyjnych (48% przyznanych środków, 10 projektów), następnie w kolejności są projekty dotyczące ścieżek przyrodniczych (31% przyznanych środków, 10 projektów) oraz projekty dotyczące tworzenia parków i ogrodów dydaktycznych (16% przyznanych środków, 4 projekty).

Analizując projekty dofinansowane w 2 naborach w działaniu 4.7 pod względem typu beneficjentów wyraźnie widać dominację jednostek samorządu terytorialnego - realizując 17 projektów korzystają one z połowy środków. Drugie w kolejności, pod względem wielkości przyznanych środków, są organizacje pozarządowe - realizujące 3 projekty wykorzystujące 21% przyznanych środków. Szkoły wyższe korzystają z 18% środków (3 projekty), lasy państwowe z 7% (2 projekty), a parki narodowe z 4% (1 projekt dotyczący ochrony przyrody).

Szukając przyczyn znacznie mniejszego względem edukacji zainteresowania projektami przyrodniczymi warto przyjrzeć się projektom składanym na poziomie krajowym do Priorytetu V Programu Infrastruktura i Środowisko. W priorytecie tym możliwe do realizacji były projekty dotyczące podobnych działań jak w Regionalnym Programie Operacyjnym dla Dolnego Śląska (podobne były również typy beneficjentów). W przeciwieństwie do RPO w priorytecie V POIiŚ zaobserwować można było znaczne zainteresowanie składaniem projektów dotyczących ochrony przyrody.

Kluczową sprawą dużego powodzenia V priorytetu POIiŚ, w porównaniu do stosunkowo słabszego zainteresowania przyrodniczymi działaniami w RPO, były kwestie finansowe. Najistotniejszą rolę odegrało zapewnienie systemowego i prostego w aplikowaniu współfinansowania z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Zdaniem CKPŚ¹³ (instytucji odpowiedzialnej za priorytet V POIiŚ) 100% finansowanie dało gwarancję sprawnego i efektywnego realizowania projektów. Dzięki niemu uniknięto skomplikowanego montażu finansowego z wielu źródeł stosujących różnorodne zasady finansowania, a także kłopotów związanych z bieżącymi potrzebami aktualizacji budżetów projektów.

W przypadku RPO istotną barierą była również konieczność przygotowania na etapie składania projektów skomplikowanego i kosztownego studium wykonalności, limit kosztów koordynacyjnych na poziomie 1% kosztów kwalifikowanych wniosku oraz niekwalifikowalność kosztów zatrudnienia pracowników beneficjenta. Dla organizacji pozarządowych bardzo poważną barierą był też brak możliwości zaliczkowania. Przez większość czasu realizacji RPO zaliczkowanie było możliwe dla samorządów, spółek prawa handlowego nie działających w celu osiągnięcia zysku, zakładów opieki zdrowotnej, instytucji kultury oraz beneficjentów realizujących projekty kluczowe. Możliwość zaliczkowania wprowadzono dla organizacji pozarządowych dopiero w 2012 roku. Jednak sposoby zabezpieczenia środków były w przypadku organizacji pozarządowych znacznie utrudnione. Przykładowo nie uznawano jako formy zabezpieczenia weksli akceptowanych dla zabezpieczenia środków w priorytecie V Programu Infrastruktura i Środowisko. Powyższe utrudnienia powodowały na poziomie regionalnym, w porównaniu do poziomu krajowego, znacznie niższą aktywność organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu środków na projekty. Jest to szczególnie istotne, gdyż doświadczenia na poziomie krajowym wskazują, że największą aktywność i skuteczność w aplikowaniu o środki na edukację ekologiczną oraz ochronę przyrody wykazują organizacje pozarządowe.

Oceniając warunki i praktykę wsparcia w ramach kategorii 51 w działaniu 4.7 Ochrona

¹³ Ocena modelu finansowania ochrony przyrody w ramach PO IiŚ oraz identyfikacji najlepszych praktyk w tym zakresie, Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych, Warszawa grudzień 2011

bioróżnorodności i edukacja ekologiczna stwierdzić można następujące zalety i wady:

- (+) szeroki katalog możliwych typów działań dotyczących edukacji ekologicznej i ochrony przyrody (w zasadzie zabrakło jedynie możliwości wsparcia planów ochrony) oraz szeroka lista potencjalnych beneficjentów,
- (+) wydzielona alokacja na projekty proprzyrodnicze i z zakresu edukacji ekologicznej w ramach odrębnego działania 4.7 oraz odrębne w tym działaniu konkursy na projekty przyrodnicze i edukacyjne - co potencjalnie wzmacniało szansę na realizację projektów przyrodniczych,
- (+) zwiększenie alokacji na działania z zakresu edukacji ekologicznej w odpowiedzi na duże zainteresowanie konkursem w tym temacie,
- (+) zawężenie w trzecim naborze projektów edukacji ekologicznej (do dotyczących obszarów Natura 2000) i ogrodów (do ogrodów botanicznych i zoologicznych) zwiększa szansę na wspieranie projektów o większym potencjale przyrodniczym,
- (-) brak możliwości wsparcia dla projektów z zakresu współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej, pomimo wymienienia ich wśród potencjalnych typów projektów w Uszczegółowieniu RPO WD,
- (-) brak systemowego wsparcia dla zapewnienia udziału własnego (np. przy udziale WFOŚiGW),
- (-) potrzeba wykonywania skomplikowanych i kosztownych studiów wykonalności, uwzględnienie kosztów koordynacyjnych na wyjątkowo niskim poziomie 1% kosztów kwalifikowalnych oraz w przypadku organizacji pozarządowych praktyczny brak możliwości zaliczkowania projektów.

Analiza zaawansowania rzeczowego, mierzonego % wartości docelowych wskaźników realizacji RPO WD osiągniętych na koniec roku 2011, prowadzi do następujących wniosków:

Pozytywy:

- zrehabilitowano 1113,17% powierzchni planowanej do rekultywacji (wartość zakontraktowana w umowach); również poziom osiągnięcia rezultatów według projektów zakończonych jest wysoki i osiągnął poziom 400,67% - faktycznie zrehabilitowano już 24 ha z zakładanych 6
- duże zakontraktowanie rzeczowe środków na oczyszczanie ścieków - na podstawie podpisanych do końca 2011 umów ilość oczyszczanych ścieków w wyniku realizacji projektów wyniesie 175,26% (2 523 800 m³) zakładanego docelowego wskaźnika; zwraca uwagę, że wskaźnik ilości ścieków został uzyskany przy zakontraktowaniu długości wybudowanej sieci kanalizacyjnej na poziomie 62,50% ,
- według podpisanych do końca 2011 roku umów, osiągnięto 119,7% miejsc w zakupionym taborze kolejowym przy zakupie taboru wg. umów na poziomie 64,71% (11 szt.) - rezultat ten nie odnosi się jednak do rezultatów końcowych, gdyż do końca 2011 roku żaden projekt tego typu nie został zakończony,
- dużym zainteresowaniem cieszyły działania dotyczące gospodarką odpadami, na nabór projektów związanych z budową i rozbudową zakładów unieszkodliwiania odpadów oraz z zakupem sprzętu do selektywnej zbiórki odpadów złożono 17 wniosków wyczerpujących 321,27% alokacji; w rezultacie zakontraktowano oczekiwaną liczbę projektów (16), a według podpisanych do końca 2011 roku umów poziom liczby osób objętych selektywną zbiórką odpadów w wyniku realizacji projektów wyniesie 164,29% zakładanej ilości (65 715 osób) .

Ocena niejednoznaczna:

- według podpisanych do końca 2011 roku umów, przyrost liczby ludności korzystającej z komunikacji miejskiej wspartej z Programu ma wynieść 58,9 % wobec zakładanych pierwotnie, przy zakontraktowanym przyroście liczby miejsc w zakupionym taborze komunikacji miejskiej na poziomie 57,5 % (4025 miejsc) - realizacja na poziomie projektów zakończonych wynosi 0%.

Negatywy :

- nie wybudowano ani nie zmodernizowano żadnego odcinka linii kolejowej - nie zakontraktowano również w umowach podpisanych do końca 2011 roku tego typu działań. Według oceny dokonanej w Sprawozdaniu z realizacji RPO problemy dotyczące realizacji infrastruktury wynikają

z długiego okresu przygotowania inwestycji, skomplikowanych procedur przetargowych i długiego procesu inwestycyjnego. Zwrócić jednak należy uwagę, że większość z powyższych problemów odnosi się również do infrastruktury drogowej, która jest jednak realizowana.

- nie podpisano żadnej umowy dla projektów mających na celu poprawę jakości powietrza;
- nie podpisano żadnej umowy dla projektów dotyczących energii odnawialnej. Nabory w ramach działań dotyczących energii odnawialnych zostały ogłoszone późno (ze względu na brak schematów pomocy publicznej). Według oceny dokonanej w Sprawozdaniu z realizacji RPO, powodem niskiego zainteresowania aplikowaniem o środki mogła być również niska kwota przewidziana na dofinansowanie dla projektów w stosunku do potrzeb inwestycyjnych oraz ograniczone typy projektów oraz zakres możliwych beneficjentów w RPO WD;

Ocena utrudniona:

- na podstawie podpisanych do końca 2011 roku umów osiągnięto co prawda 60% poziom zakładanej liczby projektów z zakresu prewencji zagrożeń (dla projektów dotyczących infrastruktury zapobiegania powodziom i suszy poziom ten osiągnął nawet 100%) - jednak liczby te nie wnoszą istotnej informacji; w ocenianym sprawozdaniu brakuje bowiem informacji o liczbie osób zabezpieczonych przed powodzią w wyniku realizacji projektu (niestety wskaźnik ten pojawił się dopiero w Uszczegółowieniu RPO WD z października 2012);
- sprawozdanie z realizacji RPO, z racji na brak wskaźników oraz merytorycznego opisu, nie odnosi się do meritum realizacji działań z zakresu ochrony bioróżnorodności, edukacji ekologicznej i efektywności energetycznej (szczegółowej oceny realizacji dokonano jednak w ramce 1, będącej częścią ekspertyzy)

PODSUMOWANIE

- **(+) wysoki poziom realizacji w aspekcie finansowym i rzeczowym został osiągnięty dla działań z zakresu oczyszczania ścieków**
- **(+) stosunkowo wysoki poziom zakontraktowania osiągnięto dla działań z zakresu zakupu taboru komunikacji miejskiej, taboru kolejowego, gospodarki odpadami i edukacji ekologicznej**
- **(+) zwiększenie alokacji na konkursy z zakresu edukacji ekologicznej w wyniku znacznego zainteresowania tego typu projektami**
- **(-) niskie zainteresowanie projektami dotyczącymi ochrony przyrody będące pośrednio skutkiem trudnych (szczególnie dla organizacji ekologicznych aktywnych w realizacji projektów przyrodniczych) warunków finansowych - patrz ramka 2**
- **(-) nie podpisano żadnych umów na działania dotyczące linii kolejowych, energii odnawialnych, poprawy jakości powietrza oraz efektywności energetycznej**
- **(-) porównanie zaawansowania finansowego realizacji poszczególnych kategorii interwencji prowadzi do wniosku o uprzywilejowanej pozycji transportu drogowego w stosunku do kategorii uznawanych za prośrodowiskowe**

9. Podsumowanie i wnioski do programowania na lata 2014-2020

Szczegółowe podsumowanie aspektów wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego zaprezentowano w poszczególnych rozdziałach. Poniżej prezentujemy kluczowe tezy podsumowujące ekspertyzę oraz rekomendacje dla programowania przyszłego programu na poziomie regionalnym.

Syntetyczne podsumowanie

- Założenia RPO WD w wielu miejscach nawiązują do zasady **zrównoważonego rozwoju**.

- **Działania prośrodowiskowe** są możliwe w 7 spośród 10 priorytetów RPO WD. Zapisy programu zawierają szeroki katalog beneficjentów i umożliwiają potencjalnie wsparcie szeregu prośrodowiskowych działań. Negatywnym wyjątkiem jest wysoce selektywne wsparcie dla energii odnawialnej obejmujące energię wodną i geotermalną oraz częściowo wykorzystanie biomasy (w formie biogazu) oraz energii solarnej (tylko w niektórych działaniach).
- **System kryteriów** wyboru projektów jest wysoce skomplikowany, a zarazem obciążony licznymi wadami. Wiele kryteriów merytorycznych jest nieobiektywnych, trudno weryfikowalnych i skalowalnych. Decydująca o ocenie, przyznawane przez Zarząd Województwa, „kryteria strategiczne” (60% wartości oceny) są uznaniowe.
- **Kryteria oceny** projektów nie nawiązują do wskaźników realizacji RPO WD co ogranicza ich efektywność w zakresie programowania konkretnych rezultatów.
- Mechanizm społecznych „**konsultacji środowiskowych**”, służący weryfikacji propozycji projektów pod kątem zgodności z zasadą zrównoważonego rozwoju stwarza możliwość eliminowania projektów szkodliwych dla środowiska. Zaangażowanie w konsultacjach instytucji odpowiedzialnych za ochronę przyrody oraz organizacji ekologicznych zapewnia wykorzystanie wiedzy eksperckiej oraz udział społeczny.
- Na liście **projektów kluczowych**, na które przeznaczono ponad 20% alokacji RPO WD, zabrakło projektów bezpośrednio odnoszących się do kwestii ochrony przyrody i środowiska oraz energetyki przyjaznej środowisku. Z kolei duża część projektów kluczowych ma charakter lokalny co podważa sens ich umieszczenia na liście.
- Analizując dynamikę zmian **alokacji** można dostrzec pozytywny aspekt w postaci wzrostu środków na działania prośrodowiskowe. Z drugiej strony analizując proporcje alokacji środków widać, że tematy środowiskowe nie należą do priorytetów RPO WD. Zdecydowanie dominuje wsparcie dla rozwoju dróg w porównaniu do wspomagania transportu zrównoważonego (kolej i komunikacja miejska) oraz ogółem działań prośrodowiskowych. Bardzo niskie jest wsparcie dla energii odnawialnych, brakuje również wyodrębnionego wsparcia dla ścieżek rowerowych.
- Brakuje wystarczającego uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju we **wskaźnikach** celów RPO - na poziomie celu głównego i celów szczegółowych. Dla części działań "środowiskowych" wskaźniki są nieadekwatne i nie odnoszą się do rezultatów. Brak jest jakichkolwiek wskaźników dla działań dotyczących ochrony bioróżnorodności, edukacji ekologicznej i efektywności energetycznej.
- Działania z zakresu oczyszczania ścieków zakupu taboru komunikacji miejskiej, taboru kolejowego, gospodarki odpadami i edukacji ekologicznej wskazują wysoki **stopień zaawansowania**. Duże opóźnienia występują w działaniach dotyczących linii kolejowych, energii odnawialnych, poprawy jakości powietrza oraz efektywności energetycznej.
- W zakresie działań dotyczących **bioróżnorodności** stwierdzić można duże zainteresowanie beneficjentów projektami z zakresu edukacji ekologicznej (skutkujące zwiększeniem alokacji) w porównaniu do projektów dotyczących czynnej ochrony przyrody. Przyczynami nikłego zainteresowania projektami dotyczącymi ochrony przyrody są trudne warunki finansowe (szczególnie dla organizacji ekologicznych aktywnych w realizacji projektów przyrodniczych).

Rekomendacje

Dla zapewnienia wykorzystania środków na cele zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz przyjazne środowisku wskazane jest:

- zlikwidowanie niekorzystnych dysproporcji wsparcia dla transportu przyjaznego środowisku (kolej, komunikacja miejska, rowery) w porównaniu do dofinansowania dróg,
- zapewnienie większego poziomu wsparcia dla projektów prośrodowiskowych ze szczególnym uwzględnieniem ochrony przyrody, efektywności energetycznej, energii odnawialnych oraz gospodarki odpadami,
- ograniczenie projektów ochrony przeciwpowodziowej do działań rzeczywiście ograniczających ryzyko i zagrożenie, kładąc nacisk na kompleksowe rozwiązania w skali zlewni, a także działania adaptacyjne na obszarach zagrożonych.

Dla zapewnienia wyboru projektów w sposób efektywny uwzględniających aspekty środowiskowe wskazane jest:

- uwzględnienie w systemie kryteriów oceny wszystkich projektów rozwiązań promujących zrównoważony rozwój i prośrodowiskowe rozwiązania ,
- ograniczenie listy projektów kluczowych pod względem ich ilości i wielkości alokacji oraz określenie jasnych zasad ich wyboru uwzględniających aspekty zrównoważonego rozwoju i rzeczywiste oddziaływanie regionalne (celowe byłoby również uwzględnienie na liście projektów dotyczących ochrony środowiska - w tym przyrody),
- zwiększenie obiektywności oceny merytorycznej projektów i zapewnienie możliwości skalowania oceny, a także ograniczenie subiektywności oceny strategicznej
- powiązanie kryteriów oceny merytorycznej z celami poszczególnych działań i priorytetów oraz wskaźnikami rezultatów,
- przyjęcie dla celów i działań "środowiskowych" adekwatnych wskaźników, mierzących rzeczywiste rezultaty, a nie tylko podejmowane działania (istotne również dla działań przyrodniczych i edukacyjnych).

Dla zapewnienia właściwej ochrony bioróżnorodności wskazane jest:

- zachowanie mechanizmu "konsultacji środowiskowych" z udziałem organizacji ekologicznych oraz instytucji odpowiedzialnych za ochronę przyrody - przy zapewnieniu odpowiedniej informacji zwrotnej dla uczestniczących w konsultacjach partnerów,
- dostosowanie zasad finansowania projektów dotyczących ochrony bioróżnorodności do możliwości podmiotów zainteresowanych ich realizacją, m.in. poprzez stworzenie systemowych mechanizmów uzupełnienia wkładu własnego ze środków regionalnych (n.p. WFOŚiGW), ograniczenie potrzeby przygotowania kosztownych studiów wykonalności, zapewnienie adekwatnych kosztów koordynacji oraz realnych możliwości finansowania zaliczkowego.